

BÍRÓ GERD: Bár kevésbé forradalmi, de mégis javaslatokkal szeretném elkezdni hozzászólásomat. Azt hiszem, mindannyian örülünk annak, hogy ezzel a vitával folytatódnak a Petőfi Kör közgazdászvitái. Mégis valamit hiányolni kell. Annak idején a kétszer megtartott közgazdászvitán²⁸ számos javaslat hangzott el, amelyek főleg az ötéves terv irányelveinek megvalósítását célozták. Jelen volt Szabó Kálmán elvtárs, aki a Tervhivatalban felelős funkcióban van, ott volt Friss István elvtárs, aki a Központi Vezetőség tagja, tehát illetékes elvtársak voltak ott, akiknek kötelességük lett volna ezeknek a javaslatoknak a továbbítása. Én is tettem ott javaslatokat és mások is, de ezekre semmilyen választ nem kaptunk. Tudjuk, hogy nemsokára lezárul a terv-vita²⁹ utolsó szakasza is, hiszen a Központi Vezetőség már tárgyalta és nemsokára az országgyűlés is napirendre tűzi, mégsem kapott senki választ a javaslatokra. Félő, hogy ezek túlnyomórészt el fognak sikkadni. Tudom, hogy néhányat ezek közül bevettek az ötéves tervnek a Központi Vezetőség által elfogadott irányelveibe, de számos megvalósítható javaslat hangzott ott el, amelyekre semmi válasz nem érkezett. Kérem, hogy komoly formában foglalkozzanak ezekkel a javaslatokkal, hogy mielőbb az országgyűlés elé kerüljön a második ötéves terv. Nagyon könnyen lehetséges, hogy vannak olyan javaslatok is, amelyek nem valósíthatók meg, de ugyanúgy, ahogy a *Szabad Nép*ben közölt javaslatokra is indokolással adnak választ, ezek a javaslatok is megérdemlik azt. Különben is furcsa volt, hogy a közgazdászvitára illetékes helyről egyáltalán nem érkezett válasz, furcsa, hogy Friss elvtárs, aki végig ott volt a vitán, nem szólt hozzá, de másnap itt, ebben a helyiségben tartott egy előadást és itt reagált az ott elhangzott felszólalásokra.³⁰ Volt ott talán 10-20 olyan elvtárs, aki mind a két helyen megjelent. Az lett volna azonban a helyes forma, ha azok előtt az elvtársak előtt, akik ott megtették javaslataikat, észrevételeiket, szól hozzá és nem itt másnap, egészen más közönség előtt, bírálja azokat. Azt hiszem, hogy azt a huzavonát, amely e javaslatok megválaszolása tekintetében tapasztalható, a visszatartó erők egyik jelentkezésének tekinthetjük.

Egy javaslattal szeretnék foglalkozni, amely mindenki helyeslése mellett került fel az előző vitákra és ez a közgazdásztársaság megalakítása volt. Erről nem hangzott el semmiféle hivatalos nyilatkozat. (*Közbeszólás: De igen!*) Olyanok

²⁸ Vö. A *Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján I., Két közgazdasági vita*. Bp., Kelenföld-ELTE, 1989.

²⁹ Irányelvek a magyar népgazdaság fejlesztésének második ötéves tervéhez címmel a *Szabad Nép* 1956. ápr. 27-i száma tette közzé az MDP KV előterjesztését.

³⁰ Friss István jelen volt a Petőfi Kör májusi közgazdasági vitáján, de a vitavezető Tánzos Gábor határozott felkérése ellenére sem szólalt fel. Másnap, május 23-án azonban élesen bírálta a Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetemen – Fogarasi Béla rektor elnöklétével – megrendezett terv-vitán a Petőfi Kör vitájának szellemiségét.

hangzottak el, hogy a távolabbi jövőben esetleg kívánatos. Javasolnám azt, hogy egyrészt szorgalmazzuk ezt továbbra is, másrészt addig, amíg megvalósulhat, a Petőfi Kör alakítsa meg közgazdásztagozatát. Azt hiszem, hogy az lenne az első lépés afelé, hogy amellet, hogy a Petőfi Kör tovább folytatja ilyen plenáris vitáit több száz vagy több ezer főnyi résztvevővel, nagyon jól tudná szolgálni a Központi Vezetőségnek az értelmiségről szóló határozatát, hogy fokozottabban foglalkozik még az értelmiségi rétegekkel is és nemcsak közgazdásztagozatát – bennünket az érdekel a legjobban –, de jogász-, pedagógus-, történésztagozatait is megalakítaná.

Egészen röviden szeretnék utalni a nemzetközi tapasztalatoknak vitáinkban való felhasználására. Majdnem minden felszólalásban utalás történik a jugoszláv példára. Mindannyian tudjuk azt, hogy ott nagyon sok újat valósítottak meg, nagyon bátran szakítottak – először a munkásmozgalomban – a sztálinizmussal, azonban nem tudunk ennél sokkal többet. Megjelent az utóbbi időben néhány cikk a sajtóban, de ezek után is csak nagyon homályos elképzeléseink vannak arról, hogyan is néz ott ki a gazdasági élet irányítása, tervezése. Azt hiszem, hogy a Petőfi Kör vagy annak közgazdásztagozata alkalmas szervezet lenne arra, hogy részleteiben is foglalkozzunk ezzel a kérdéssel, esetleg olyan módon, hogy meghívunk előadókat. Még az is megvalósítható lenne, hogy Jugoszláviából felelős közgazdászt hívnánk meg, és vele együtt tartanánk ankétot ezekről a kérdésekről. *(Élénk taps.)*

Még van egy népi demokrácia, amelynek gazdasági irányító munkájáról, gazdaságpolitikájáról nagyon keveset tudunk és amely szintén azon az úton halad, hogy a marxizmus tanításait a saját országára érvényesítse, ez a Kínai Népköztársaság. Azt hiszem, helyes lenne, ha a Kínai Népköztársaság politikájával is sokkal részletesebben foglalkoznánk, mert erről nem tudunk majdnem semmit. *(Taps.)*

Ezzel kapcsolatban szeretnék még valamit felvetni. A népi demokráciák jelenlegi fázisában a közgazdászok munkája nagyon előtérbe került. Ezt felelős államférfiak, a különböző pártok politikai bizottságai nyilatkozatokban, beszédekben is elismerték, ez általánosan ismert dolog. Ennek ellenére tudomásom szerint a népi demokráciák közgazdászainak még nem volt semmiféle nemzetközi értekezletük. Ugyanakkor nagyon helyesen, a legkülönbözőbb tudományágak, még azok is, amelyek egy-egy országban csak néhány embert érdekelnek, tartanak nemzetközi értekezleteket. Azt hiszem, megvalósítható lenne és egyáltalán nem válna szégyenünkre, ha magyar részről lenne egyszer az a kezdeményezés, hogy a közgazdászok tartsanak nemzetközi értekezletet. *(Taps.)*

Még egy kérdéssel szeretnék röviden foglalkozni és ez a gazdaságpolitika és a gazdasági irányítás, a gazdaságvezetés kérdéseinek kapcsolata. Az utóbbi

időben a Közgazdaság-tudományi Intézet és a *Közgazdasági Szemle*, nagyon helyesen, részletesen, komolyan, elmélyülten foglalkozik a gazdasági vezetés és tervezés módszereinek megjavításával. Tudjuk, hogy számos hasznos, értékes tanulmány és disszertáció készült már erről a témáról, amelyek mindenképpen a kezdő lépéseket jelentik a helyzet megjavítására. Azt hiszem azonban, hogy ugyanakkor a Közgazdaság-tudományi Intézet és elsősorban a *Közgazdasági Szemle*, de egyéb lapok, a *Társadalmi Szemle*, a *Szabad Nép* is és általában a vitáinkon mi is elhanyagoljuk a gazdaságpolitika kérdését és főleg nem kapcsoljuk össze eléggé a gazdasági irányítás és a gazdaságpolitika kérdéseit. Azt hiszem, nem járok nagyon messze az igazságtól, ha azt mondom, hogy a helytelen gazdaságpolitika, amelyet a sztálini korszakban követtek, nagyon erősen kapcsolatban volt a gazdasági vezetés helytelen módszereivel, és ha ez így van, akkor az is úgy van, hogy csak bölcs gazdaságpolitika alapján és azzal párhuzamosan leszünk képesek helyes gazdaságvezetési módszerek kialakítására. Kétségtelen, hogy a gazdaságpolitika javítására 1953 óta sok minden történt, de azt hiszem, még mindig nem számoltuk fel elég gyökeresen a régi gazdaságpolitikát, még mindig inkább foltozunk, és főleg nagyon sok kérdésben szaladunk a pénzünk után, például olyan kérdésekben, mint a szénbányászat, amelyet helytelen módon fejlesztettünk. Azt hiszem, a világ egyik legdrágább szenét termeljük, mindenestre a világpiaci árak körülbelül a kétszereséért. És most kénytelenek vagyunk továbbfejleszteni a szénbányászatot azért, mert helytelen gazdaságpolitikánk következtében nincs elég devizánk arra, hogy a lényegében olcsóbb külföldi szenet behozzuk. Futunk tehát a pénzünk után. Számos más példát is tudnának felhozni az elvtársak és magam is arra, hogy nemcsak a szén kérdésében futunk még ma is a pénzünk után. Nem számoltuk fel eléggé a régi gazdaságpolitikát és főleg az autarchiát. Azt hiszem, nagy segítséget tudnánk nyújtani a gazdasági módszerek megjavításának, ha ezzel párhuzamosan sokkal többet, sokkal elmélyültebben és főleg következetesebben foglalkoznánk a gazdaságpolitika megjavításával és az autarchia végleges felszámolásával. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szólásra következik Mocsáry József, a mén-telepi célgazdaság vezetője, utána Piukovich elvtárs, a budapesti pártbizottság munkatársa.

MOCSÁRY JÓZSEF: Nem vagyok elméleti közgazdász, és jó pár éve nem is nagyon volt ilyen munka a kezemben, gyakorlati gazdasági vezető vagyok. Ne várjanak itt tőlem az elvtársak elméleti színvonalú fejtegetést. Arról szeretnék beszélni, hogyan látjuk mi ezeket a kérdéseket, mi fáj, hol szorít számunkra lent a cipő. Ezek a problémák, úgy gondolom, érdekesekek lesznek az elvi szakemberek számára, hogy belőlük bizonyos következtetéseket vonjanak le.

Sajnos nem olvastam a *Szabad Nép* mai vezércikkét, mert a gazdaságból jöttem be és sok mindent kellett elvégeznem, hogy bejöhessenek. Azt hallom, hogy a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítéséről szól. Ezzel kapcsolatban el szeretném mondani: a tervezés, illetőleg üzemgazdászom éppen ma sóhajtott fel, hogy azt a szörnyű bonyolult tervezési rendszert még csak kibírta volna, de még egy-két egyszerűsítés és belebolondul. Ugyanis nemcsak a mi tárcánk egyszerűsített. Van egy harmincoldalas tervfüzet, amelyben fel van építve a legegyszerűbb anyagszükséglettől minden, lépésről lépésre. Ennek megírása nagyon nehéz munka, de összefüggő munka volt. Ehelyett csak pár számot kérnek, de az utolsó párat. Kérik például az önköltségi számokat, de ehhez tudnom kell az összes anyagszükségletemet, az összes munkabéreket, általában mindent, hogy meg tudjam védeni, miért van nekem 600 000 forint ráfizetésem és miért nem 200 000. Ehhez minden számot produkálnunk kell magunknak, de arra nem adnak most már hat hetet, hanem csak öt napot, kérik 14-ére a termelési tervet, 20-ára a munkabértervet és elsejére az önköltségi tervet. Ehhez a feljegyzések tömegét kell összeállítanunk, hogy tudjuk, mit hogyan terveztünk a papírcédulákon és így nem vagyunk biztosak, mert nincsenek alapszámaink. Nem így kellene csinálnunk, hanem úgy, ahogy Péter elvtárs mondta: az eddigi bonyolult rendszer helyett egy egyszerűbb, áttekinthetőbb, a gazdasági törvényeknek megfelelőbb rendszert kellene kidolgoznunk és nem kidobni egy részt, ami az összefüggő egészből kiesik.

A második problémakör, ahol szorít a cipő, a beruházások kérdése. Ott voltam a terv-vitán a Petőfi Körben és ott sok szó esett arról, hogy kevés a beruházási pénz. Ez így is van. Nevetséges apróságok hiányzanak a gazdaságból. Például van egy ötezres hizlaldánk, de nincs benne villany és víz. A vízvezeték lenne százezer forint, a megtakarítás, ha megvolna, évi 70 000 forint. Egy barátom hizlaldájában nincs daráló. A daráló 15 000 forint, az évi költség-többlet így 50 000 forint. De az ilyen eseteket tömegesen lehetne a barátaim munkaterületéről elmondani, amit ők mesélnek. A saját területemen nevetséges apróságok hiányoznak és ugyanakkor felesleges beruházások vannak. Például láttam egy gazdaságot, 700 katasztrális hold földön volt öt traktor, két vontató, két teherautó, egy kombajn, egy univerzális traktor és még egy tervezett univerzális traktor. Volt 460 marhakarikájuk, amiből 240 férőhelyes istállót tavaly adtak át. Ugyanakkor ennek a gazdaságnak állatállománya a földhiány miatt maximum 800. Viszont ennek a gazdaságnak nincs magtára, gépszíne, raktárai, csak hatalmasra méretezett gépesítése. Az volt az oka ennek, véleményem szerint, hogy a gazdaság a tervezett egymillió forint helyett 4,5 millió forintos ráfizetést teljesített. Ez az egyik fő ok, mert a traktorok és a vontatók akkor is sofőrt és gépjavítást kérnek, ha nincs mit csinálniuk. Csábítanak arra, hogy egy tejeskannával elküldjek egy vontatót 30 kilométerre, hiszen ott áll, a tonnakilométereket pedig teljesíteni kell. Még így is nagy jóakarattal folyt a tervezés. Ugyanakkor nem akarom azt

mondani, hogy még ebben a látszólag túlgépesített gazdaságban is sok volt a gép, sok volt az állóalap. Nem, mert hiszen amikor rengeteg istállója volt, nem volt magtára. De beszélhetek arról is, hogy volt ugyan Zetor univerzális traktor, de ehhez nem volt hidraulikája és hidraulikus ekéje, nem volt egyetlen munkagépe sem. Tehát nem hozzá készült, nem a kihasználásához alkalmas munkagépekkel dolgozott az a traktor. Mondhatnék erre példát a saját gazdaságomból is. Én egy homoki gazdaságban vagyok, ahol egy G-35 traktor a norma szerinti 30 liter helyett 90 literrel szánt fel, viszont egy Sz-80 tipróláncos traktor 11 holdat szántott fel normán alul. Ennek ellenére nekem van G-35-ösöm, de nincs tipróláncos traktorom. Van ugyan a barátomnak, és most fogunk cserélni vele. *(Derültség.)* Ő viszont kapott tipróláncos traktort kötött vályogtalajra, ahol a G-35-ös jobban tudna dolgozni. Ugyanígy folytathatnám tovább. Nekem van egyetemes kultivátorom, amivel hajókázni sem tudok a homokon, annyira nehéz és csúszik, vannak T-ekéim, amelyek tízmázsásak és ez az egyik oka annak, hogy a G-35 nem tud szántani. Egyetlen jó szántóékém van, egy Harpev eke, amelyet egy szomszéd gazdaságtól kértem kölcsön, ahol nem kellett. Ez 3-4 holdat megcsinál.

Szeretném még a gépesítéssel kapcsolatban elmondani azt, hogy a műszaki fejlesztés tudvalevőleg folyik. Ennek keretében szükségem volna a Zetorhoz hordozható kultivátorra, ekére, krumpliszedő gépre, hiszen rengeteg krumplit termelünk. Ehelyett éppen a napokban kaptam meg az értesítést, hogy kapunk egy gyönyörű keletnémet automata szalmaprést. Egyetlen bálát sem szándékozik a gazdaságunk préselni. Ugyancsak kaptam egy csodálatos, modern egyetemes zöldtakarmány-kaszáló és -felszedő gépet. Csodálattal állok előtte, de teljesítő-képességének csak néhány százalékáig tudom kihasználni. Pedig ezekre a gépekre valutát költöttek, holott a magyar gyártmányú BT-413-mal nagyjából a leg-szükségesebb géphiányomat pótolni tudtam volna.

Nem akarok itt most a gyakorlati példák tömegén végigmenni, mert nem akarom a saját gazdasági területemet denunciálni, hiszen nem is állunk a leg-rosszabbul, sőt talán aránylag jól állunk ilyen szempontból, de csak a tények őszinte feltárásával tudunk a kérdések lényegéről beszélni. A helyzet az, hogy a beruházási pénzt a minisztérium osztja szét, amely nem ismerheti úgy a gazdaságot, mint a kint élő emberek, ráadásul ezt a minisztériumot sok minden köti. Például ennek a gazdaságnak a vezetője, amelyből példáim egy részét merítettem, előzőleg a minisztérium személyzeti főosztályán dolgozott. Ő szegény mindent össze akart szedni a saját gazdaságának. De nemcsak ilyen politikai és személyi megfontolások vannak, hanem van raktározási alap is és ennek a pénzt csak raktárépítésre lehet használni, az istállóra tervezett pénzt csak istállóépítésre. A gépesítési beruházások nem úgy készülnek, hogy a gazdaságok kérik azt, amire szükségük van, azt az iparnak leadják, hanem az ipar közli a tárcával, hogy mit

szállít és azt szétesztják köztünk. A katonaságnál, amikor kidobták a csizmákat és a zubbonyokat elénk, azt egymás között elcseréltük, de az ipar nem tudja, hogy nekünk mi kell, nem gyárt homokra eszközöket, nem is tudja, hogy rosszak az ekéi, gyártja a szentendrei szekereket, a „koporsókat”, amelyeket nem tudunk használni, ott állanak a műhely végén. Erről már tudják, hogy rossz, mégis gyártják. És így lehet folytatni.

A beruházásoknál onnan kellene kiindulni, hogy az üzemeknek bocsássák forintban rendelkezésükre, ami nekik jut, tekintetbe véve elsősorban azt, hogy milyen gyorsan amortizálódnak. Van MNB-hitel, de ott sok a probléma, kezdve a tárca ajánlásától egészen az anyagkérdésekig, anyagról nem gondoskodnak az MNB-hitelnél. A beruházások tehát a gazdaságból induljanak ki.

Az előbb említett gazdaságra vonatkozik még az is, hogy a gazdaság nem felel azért a pénzért, amit kap, az egy nemzeti ajándék, ingyendolog. Nem akarok a merészségben odáig menni, hogy fizessenek kamatot a gazdaságok azért a pénzért, amit kapnak. Az egyik gazdaság igazgatója a szabad elletőkre telepedett ki, ahol egy-két évig van helyük, és ott állandó kutakat csinált. Amikor mondtam neki, hogy az maximum tíz százalékra fog amortizálódni, olcsóbb, ha lajttal hordatja a vizet, azt felelte, hogy ez igaz, de beruházási hitelem van, és így az önköltségemet nem nyomja a fogat. Arról van tehát szó, hogy senki sem felel a beruházásokért.

Még egy példát mondok el. A szomszéd állami gazdaság átvett egy majort – ez 1952-ben történt – és a felügyeleti szerv egy képviselőjével kint voltunk Bányavölgyből a gyurói majorban. Akkor ott betervezték, hogy csinálnak a marhaistállók betonjászlainak a helyén sertésszállásokat. Megnyugodva mentünk tovább, de láttam, hogy a brigádvezető, aki helyi ember, mosolygott. Mikor kérdeztem, hogy miért mosolyog, akkor elmesélte, azért, mivel negyedszer fogjuk innen az istálló betonjászlait kiverni, illetőleg visszaverni. A betonjászol építési költsége igen tetemes, nem is szabad kiverni, de a rendeleteket meg lehet kerülni. Kérvényezni kell, és azt általában jóváhagyják, ha megindokolja az ember. Véleményem szerint itt a gazdasági törvények betartása és nem valamiféle újabb törvényes rendelkezés kell.

Még egy kérdést szeretnék felvetni az elvtársak előtt, ha még van türelmük. *(Felkiáltások: Van!)* Azok mellett a súlyos bilincsek mellett, amelyek a beruházás vonatkozásában vannak a kezünkön – pedig a beruházás adja a kezünkbe a termelőeszközöket, amelyekkel termelünk – vannak még láncok is és ez a kötött anyaggazdálkodás. Ha eltörik a Zetor kuplungkiemelő csapágya, akkor közlik velem, hogy ezt egy évvel ezelőtt meg kellett volna terveznem. Ez ellen az a védekezés, hogy óriási raktárat rendezünk be, amit ugyan tiltanak, de a gazdasági irányítás abban az irányban hat, hogy ezt tegyünk, hogy ne kelljen két napig szaladgálni a csapágy után, és ebben az irányban hat az is, hogy az anyagraktá-

ramban fekvő pénz után, ha egyszer van forgóalapom, nem fizetek kamatot, tehát semmivel sem lesz rosszabb az önköltségem, sőt jobb, mert folyamatosan működök. Tehát egy óriási raktárat rendezek be, és akkor törhet a csapágy. Az ügyes gazdasági vezetőnek óriási raktára van, csak ki kell hozzá verekedni a pénzt. Súlyos lánc tehát a gazdasági irányítás az ember kezén. Arról beszélnek ma Magyarországon, hogy 105–110 százalékra emeljük a termelést. Ahogy mi kint látjuk – és ez nemcsak az én véleményem, hanem sok gazdasági vezető pohár bor mellett elmondott véleménye –, 20–50 százalékkal többet tudnánk termelni vagy olcsóbban, ami ugyanaz.

Melyek azok a láncok, amelyek megakadályozzák, hogy 20–50 százalékkal emeljük a termelést? Először is az, hogy ezt nem kívánják tőlünk. Olvasom folyton az újságban és hallom, hogy érdekeltté kell tenni a gazdasági vezetőket a termelékenység emelésében. Itt nemcsak a prémiumról van szó, mert mi sokszor nem azért nem csináljuk azt, amit szeretnénk és amiről tudjuk, hogy meg kellene csinálni, mert prémiumot akarunk kapni, hanem mert akkor nem teljesítjük a tervünket, oda a becsület, oda az élüzemcsillag, csúnyán fog kinézni minden mutatónk, le fognak bennünket tolni, felelősségre vonnak bennünket.

Mi az, amit kívánnak tőlünk? Pontokba foglaltam. Kívánják tőlünk a terv mennyiségi teljesítését. Tudom, hogy márciusban több malacom lenne, de kénytelen vagyok júliusban bebúgatni a kocát, hogy az éves malactervemet teljesítsem, bár tudom, hogy drágább lesz. (*Taps.*) Bocsánat a szakmai kifejezésekért. Kívánják tőlünk a mérőszámok teljesítését. Gondolok itt a kocánkenti malacszaporulatra, a választási súlyra, a ráhizlalási súlyra és száz más mérőszámra. Kívánják tőlünk az önköltségi terv teljesítését, a beralap betartását, a bérrendszer betartását, a maximalista technológiai utasítások betartását. És végül itt van a közvetlen beavatkozások tengere. A legrosszabb az, hogy ezeket a mutatókat nem összefüggésükben, hanem külön-külön kívánják tőlünk és ellenőrzik. Egy lőtér mellett vagyok, több száz holdat bevethetnék, de csak hat mázsát tudok rá vállalni, ami rosszul figurálna a minisztérium mutatójában, mert az átlagot lenyomná. Igaz, hogy az önköltségemből kijött volna, de beralapom nincs rá. Csak annyival tudok több földet bevetni, amennyi beralapom van, amennyit máshonnan el tudok lopni, és amennyi tervteljesítést a meglévő földjeimtől várhatok, hogy ráteremnek erre a földre. (*Sürgető taps. Idő!*) Ezeket a mutatókat külön-külön ellenőrzik. A centralizált bürokratizmus irányítási módszerei a termelés egységes arculatát szétszabdalták, a termelés egységét megbontották. Hatalmas gazdasági erőnket, tagadhatatlanul igen komoly gazdasági sikereinket annak köszönhetjük, hogy helyesen használtuk ki a gazdasági élet alaptörvényét, elleneztek a társadalmi jellegű termelés társadalmi kisajátítását, társadalmi tulajdonba vettük a termelőeszközöket... (*Zaj. Sürgető taps. – Felkiáltások: Elég!*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Javasolom, hogy Mocsáry elvtárs felszólalásának további részét adja be írásban, ott tegye meg konkrét javaslatait is. (*Taps.*) Gondoljuk, hogy Mocsári elvtárs hozzászólása igen jó volt, nagyon konkrét volt, de arra kérjük még az ilyen tartalmas hozzászólásra készülőköt is, hogy ennek ellenére próbálják meg mondanivalójukat rövidre fogni, mert még nagyon sokan jelentkeztek. Nem fogunk tudni mindenkinek szót adni, de arra kell törekedni, hogy minél többen szót kapjanak.

Valaki javasolja, hogy a felszólalók beszéljenek a területrendezés problémáiról. Úgy gondoljuk, hogy ez a kérdés nem tartozik a mai vita tárgykörébe.

A Közgazdasági Kiadó kéri, jelentsük be, hogy október 25-én megjelenik magyar nyelven a *Jugoszlávia politikai és gazdasági rendszere* című könyv, amelyet Belgrádban 1956 májusában adtak ki. (*Taps.*) Szólásra következik Piukovich Sándor elvtárs, a Budapesti Pártbizottság munkatársa, utána Szőnyi Péter, a Rákosi Mátyás Művekből.

PIUKOVICH SÁNDOR: A DISZ Petőfi Körének korábbi ülésén határozatot hoztunk a közgazdász-egyesület felállításáról. Nem tudjuk, mi történt ezzel a határozattal, még nem kaptunk választ. Azt hiszem, célszerű lenne, ha a DISZ Petőfi Köre, amely egy fiatal szervezet, hagyományait még most alakítja ki, nem venné át azokat a módszereket, amelyeket állami és tömegszervezeti munkánkban gyakran elkövettünk, ahol sokszor nem is volt baj, ha némelyik határozatot nem hajtottuk végre. Én a közgazdász tudományos egyesület megalapítását azért is vetem fel, mert az elmúlt hét péntekén–szombatján volt a műszaki és természettudományi egyesületek szövetségének közgyűlése, ahol a mérnökök is követelték a közgazdász tudományos egyesület megalakítását, sőt a közgyűlés határozatában felajánlja a segítséget ennek a társaságnak a megszervezéséhez. Nem akarjuk a közgazdász elvtársakat a mérnökök szervezetébe erőszakolni, nagyon szívesen látnánk őket, de ha nem akarnak a MTESZ keretébe tartozni, a szervezési munkában nagyon szívesen segítségükre leszünk. Az egyesület megalakítása annál is fontosabb, mert a közgazdaság-tudományi munkának nagymértékű emelője lehetne. A közgazdasági munka nyilván egyrészt elmélyült tudományos tevékenységből, másrészt vitákból, harmadrészt kísérletekből áll. Az egyesület mind a három területen megerősíthetné a munkát és így elkerülhetnénk azt, amiről Péter elvtárs szólt, hogy olyan átgondolatlanul folyjanak a kísérletek, mint ahogy jelenleg folynak. Havas elvtárs itt említette, hogy a közgazdasági kísérleteket nem lehet úgy csinálni, mint a technikában a laboratóriumi kísérleteket. Elismerem, hogy a közgazdaság-tudományban a kísérletek rendkívül nehezek, épp ezért nagyobb átgondoltságra lenne szükség. Például véleményem szerint nem lehet azt csinálni, hogy egyes területeken át nem gondolt kísérleteket végezzünk. Gondolok itt például az ötéves tervek önálló kidolgozására, ahol különösen az

első időben a vállalatoktól vártuk azt, hogy azt is megmondják, hogy milyen szükségleteik vannak más vállalatoknak. Egyes részterületeken ugyan lehet kísérleteket végrehajtani, de ügyelni kell, hogy ne úgy járjunk, mint ha valaki ki akarná kísérletezni, hogy milyen lenne egy városban a jobb oldali közlekedés helyett a bal oldali közlekedés és erre eleresztenénk három autót, amely ezután baloldalt fog közlekedni és azután fokozatosan akarnánk a kísérletet kiszélesíteni. (*Taps és derültség.*) Így könnyen előfordulhat, hogy mire a kísérlet végére jutunk és az egész módszert be akarjuk vezetni, azt vesszük észre, hogy autóparkunk kipusztult. Azt javaslom tehát, hogy sokkal átgondoltabban készítsük elő ezeket a kísérleteket.

A másik javaslatom, hogy ugyanakkor a kísérleteket szélessítsük ki nagyobb mértékben. Megjelent a *Közgazdaságtudományi Szemlében*, azt hiszem, a 7–8. számban Péter elvtársnak egy cikke, amely a versengés problémáját veti föl. Ha nem akarunk az autók sorsára jutni, azt átgondoltan kell kezdeni és nyilvánvalóan bizonyos határokat kell ennek szabni. Azt hiszem, vannak azonban gazdasági életünknek olyan területei, ahol a versengés megindítása különösebb nehézséget nem jelent és ahol éppen a versengés lenne az, ami régóta húzóó és sokat vitatott problémáink közül az egyiket-másikat megoldaná.

Az elmúlt hónapokban igen sok szó esett a kenyér rossz minőségéről. A parlamenttől kezdve mindenhol beszéltünk erről. A kenyér minősége azonban véleményem szerint nem javult, hanem romlott. Ez ugyan nem annak a következménye, hogy beszéltünk róla, hanem annak, hogy attól, ha beszélünk róla, nem szükségszerű, hogy valami rendbe is jöjjön vagy javuljon. A sütőiparban, és általában a fogyasztási cikkek előállító iparokban arról van szó, hogy a termelés mennyisége mérhető, az önköltség forintban lemérhető, de a minőség mérésére nem lehet egzakt módszert találni. Végeredményben a fogyasztók nap mint nap a fogyasztás során döntenek el, egyetlen mérőműszer van csak: a fogyasztók véleménye. A fogyasztók véleménye pedig nyilván csak akkor tud érvényesülni, ha lehetőségük van a fogyasztóknak azt a terméket vásárolni, amely igényeiket jobban kielégíti. Itt az lenne jó, ha a sütőipari üzemek nem mennyiségi terv szerint dolgoznának, hanem annyi kenyeret állítanának elő, amennyit tőlük az üzletek megrendelnek. Ez a versengés véleményem szerint semmiféle túltermelésre nem vezethet, mert naponta újratemelendő cikkről van szó, amely felett naponta mondhatnak a fogyasztók véleményt. Véleményem szerint az ilyen területeken a kísérleteket jobban ki kellene szélesíteni. Talán nem egészen világos ez a javaslatom, de nem akarom ezzel az idejüket elrabolni.

Az ilyen versengésnél két nehézséggel találkozunk szembe az ember, az egyik nehézség a minisztérium és a vezető szervek részéről nyilvánul meg. Hogy ennek mi az oka, azt hiszem, nem szükséges ismertetni. Azonban van egy másik nehézség is, amelyre nemigen gondolunk az első pillanatban, s ez az, hogy a

jelenlegi merev tervrendszer, ha sok hátrány is van belőle, ha sok nehézség forrása is, azonban mégis bizonyos kényelmet biztosít a rosszul dolgozó vállalatok részére, tehát a kísérletek bevezetésének nemcsak fent vannak akadályai, hanem amikor a kísérlet gyakorlati megvalósítására kerül sor, akkor lent is számtalan ellenállással találkozunk. Én a Budapesti Pártbizottság munkatársa vagyok, ezzel a területtel foglalkozom, azonban meg kell mondanom, körülbelül három hónapja szinte félfoglalkozásszerűen ezt a pékdolgot ütöm, ennek ellenére gyakorlatban nem halad előre ez a dolog. (*Közbeszólás: Miért nem az Élelmiszeripari Minisztérium csinálja?*) Annak kellene csinálnia, de az ilyen dologban nyugodtan lehet a pártnak kezdeményező szerepe, sőt véleményem szerint kell is hogy legyen. (*Taps.*)

Végezetül még egy problémát szeretnék megemlíteni, ez a központi tervezés kérdése. Egyetértek azzal, hogy az értéktörvény hatásának és érvényesülésének bizonyos határt kell szabni, és nem lehet spontán hagyni, mert nyilván kapitalizmusra vezet, de véleményem szerint a tervezés központosításában lehetne minden különösebb kísérlet nélkül intézkedni ott, ahol szinte pofonegyszerűnek látszó intézkedéseket lehet létrehozni. Mondok egy példát a sütőiparnál maradva, de bármely más területről is hasonló példát lehetne hozni. A sütőipari vállalattól a legkevésbé nem függ az, hogy a következő napon a lakosságnak milyen kenyérigénye lesz. A sütőipar nyilvánvalóan annyit termel, amennyit a belkereskedelem tőle megrendel. A sütőipari vállalatok megadott tervszáma, amely kötelező terv, csupán arra jó, hogy valami olyan tényező legyen felette, mint a parasztnak az Isten, akitől azt várja, hogy jó idő lesz-e vagy rossz. A különbség talán az, hogy az Istennel a paraszt nem tud tárgyalni, viszont a terv ügyében a minisztériummal a sütőipari vállalat tud tárgyalni. Ez előnynek látszik, de van ennek hátránya is. Például hátrány az, hogy ilyen esetekben, amikor egy vállalatnak a termékeire tulajdonképpen már szükség nincs, de a terv teljesítéséhez, ami a prémium, az élüzemség és a többi feltétele, még termelni kellene, akkor is az üzemek tömegesen fordulnak a pártszervezetekhez segítségért. Ez napi munkánk jelentős részét veszi igénybe, és elvon bennünket olyan feladatoktól, amelyeket nagyon sürgető lenne most elvégezni. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Következik Szőnyi Péter elvtárs, a Rákosi Mátyás Művek dolgozója, utána Liska Tibor, a Pénzügyminisztérium dolgozója. Még két-három elvtársnak adunk szót és utána Péter elvtársat hallgatjuk meg, mert nem jó hagyomány, hogy mindig éjfélig tart a vita.

SZŐNYI PÉTER: Szeretném azzal kezdeni felszólalásomat, hogy az elmúlt alkalommal lefolytatott Petőfi körüli viták után úgy érzem, hogy a mai vita sokat veszített színvonalából. Úgy érzem, hogy az a vita, amelyet legelőször tartottunk

a Petőfi Körben, éppen a közgazdászvita, sokkal jobb volt, pedig a júliusi határozat előtt volt, mint a mai vita. Ennek okát egészen röviden abban látom – lehet, hogy Péter elvtárs nem fog ezzel egyetérteni –, hogy a bevezető, amelyet Péter elvtárs tartott, nem volt olyan, mint amilyeneket Péter elvtárstól az előző hónapokban hallottunk. Péter elvtárs felszólalása és cikke, amelyet a *Közgazdasági Szemlé*be írt, majd itt később az egyetemen a vitán elmondott, sokkal bátrabb és sokkal élesebb volt, mint a mai. Szubjektív érzésem az, hogy kicsit éreztessem, a mai bevezetőből, hogy úgy mondjam, inkább a visszahúzó, mint az előrelendítő erő sugárzott. Lehet, hogy Péter elvtárs nem ezt akarta, de ezt érte el, és amint a példa mutatja, a vita színvonala is ezt tanúsítja.

Három kérdéshez szeretnék röviden hozzászólni. Az első kérdés, amit itt valaki előttem megemlített, hogy a gazdaságpolitikából következik tervgazdálkodásunk hibája. Szeretnék erre egypár példát mondani. Véleményem szerint az a megállapítás, amit az előbb, nem emlékszem rá, ki tett, nagyon helyes. Azt hiszem, nagyon téves úton vagyunk, ha itt most azt kezdjük feszegetni, hogy 10-20-30-40 tervmutatóval dolgozzunk-e vagy kevesebbrel. A hiba gyökere az, hogy ilyen tervgazdálkodási rendszer alakult ki, hogy ilyen tervmutatókat, tervfejezeteket, mutatószámokat ellenőrizzünk. Ez nemcsak a tervezés, a tervező szervek hibáiból, hanem elsősorban a gazdaságpolitikai irányítás hibájából adódott. Persze nem tagadom azt, hogy az a tervgazdasági módszer nálunk önállóan él tovább és visszahatott a gazdaságpolitikára, de nem a tervezési rendszernek volt az elsődleges szerepe. Itt valaki előttem elmondta egy állami gazdaságból, hogy minek annyi mutató, terv, indoklás. Ezzel nem értek egyet, lebecsüljük ezzel a munkánkat és minek vagyunk közgazdászok, ha nem dolgozunk ki indokolásokat, száz vagy kétszáz mutatót. De nem a felsőbb szerveknek kell kidolgozni ezeket a mutatókat, hanem a vállalatnak saját magának, ahhoz, hogy jobban dolgozzék és ezen keresztül több prémiumot kapjon. Véleményem szerint nem abban van az elsődleges hiba, hogy a vállalati tervnél, az önköltségi terveknel most több mutatót kell kidolgozni. A mi véleményünk szerint, és nagyon sokan vagyunk ezen a véleményen, mi szívesen dolgozunk ki sokkal több mutatót, elemzést. Azt hiszem, akik velünk vannak kapcsolatban, a Kohó- és Gépipari Minisztériumban, azok tanúsíthatják azt, akár Havas elvtárs, vagy mások, hogy mi szívesen dolgoztunk ki nagyon sok mutatót. (*Közbeszóló: Túlórában! – Derültség!*) Azt hiszem, ez ízléstelen megjegyzés volt. (*Derültség és taps.*) A fő baj nem ott van, hogy sok elemzést kérnek tőlünk, hanem hogy a tervek úgy készültek el, mintha semmiféle elemzést nem készítettünk volna. (*Taps.*) Véleményem szerint az lenne a cél, hogy olyan gazdasági terveket készítsünk, melyek a vállalatot jobb tevékenységre ösztönözzék. Nem tudom, ki mondta itt előttem, hogy a prémiumrendszert nem a tervhez kellene kötni. Azt hiszem, ennek az elvtársnak nagyon igaza volt. A prémiumrendszert valami máshoz kell kötni, tényleg a vállalat gazdasági mun-

kájának vagy gazdasági működésének egészéhez. A vállalat tervezőinek ne az legyen a feladatuk, hogy megmondják, mit nem lehet csinálni, hanem mozgósítsanak a maximális gazdasági eredményre. Minden vállalati tervező szívesen végrehajtaná ezt a feladatot, ha a gazdasági rendszer lehetővé teszi.

Szeretném egypár gyakorlati példával bizonyítani, hogy csak a hiányosságok mire vezetnek. Megmondom őszintén, sokan vetik fel a kérdést, különösen a felsőbb szervek részéről felém és sok munkatársam felé, hogy RM-soviniszták vagyunk. Hát igen, harcoltunk azért, hogy három olyan fontos iparcikk – amelyekről ma már az egész lakosság beszél és az újságok írnak, mint a robogó, a moped és a kisautó – gyártását az RM vállalja. Nálunk igen sok olyan ember van, aki már évtizedekkel ezelőtt is ilyen témákkal foglalkozott és szívesen végrehajtott volna ezeket a feladatokat. A felsőbb szervek azonban úgy döntöttek, hogy egyiket sem fogja gyártani az RM, hanem más vállalatok, mégpedig úgy, hogy a kisautók gyártása sem egy, hanem jó néhány helyen fog történni. Természetesen mi lesz ennek a következménye? Két év múlva egy beszámolóban le fogjuk vonni azt a következtetést, hogy hiba volt a túlzott decentralizáció, jobb lett volna odaadni annak, aki szívesen csinálja. Azt hiszem, ezt a hibát ma már a feladat kiadása előtt levonhatjuk.

Ne haragudjanak az elvtársak, hogy egy gyakorlati példával illusztrálom, hogy mi vezetett ehhez a helytelen mechanizmushoz. Az elmúlt hónapokban több belkereskedelmi vitán vettem részt. Az egyik legutóbbi vitán a belkereskedelmi minisztérium bejelentette, hogy azon vállalat, amelyhez profilírozták az RM-től a robogók gyártását, nem vállalta el. Miről van szó? Arról, hogy különböző felső elképzelés alapján átprofilírozták az RM-től a robogók gyártását, és a másik vállalat néhány hónapos elemzés után nem képes csinálni, közben az RM mással lett leterhelve, és hiába várják a dolgozók a robogókat, és hiába ír a *Szabad Nép* a robogókról, nem gyártják, ilyen okok miatt.

Mi azok közé a vállalatok közé tartozunk, amelyek néhány cikkre megkapták a külkereskedelmi jogot, így mi a motorkerékpárok, kerékpárok és a varrógép eladására. Nagyon nagy súlyt helyeztünk arra, hogy ennek propagálására is megfelelő eszközöket biztosítsunk. Ebből a szempontból igen fontos lett volna motorkerékpárgyárunkban egy versenyműhely létesítése. Az elvtársak olvashatták, hogy a Pannónia motorok különböző külföldi versenyeken díjat, sőt első helyezést értek el. Nem a legjobb motorok persze, de bizonyos teljesítményeredményeket értek el. Külkereskedelmünk érdekében fontos lenne, ha fejlesztenénk, ha gyárunk pénzt kapna arra, hogy ezeket a motorokat versenyen indítsa, hogy a nemzetközi piacon Magyarország szerephez jusson. Ezzel szemben felsőbb irányító szerveink úgy látják, hogy nem helyes egy ilyen versenyműhely létesítése, vagy ha helyes, oldjuk meg, ahogy tudjuk, a vállalaton belül, és erre különleges eszközöket nem óhajtának biztosítani. Úgy gondolom, megint bele-

ütköztünk egy olyan problémába, amelyről szó volt: a vállalat érdeke – a népgazdaság érdeke. A vállalat biztosíthat rá pénzt megfelelő keretek között, ugyanakkor a mai rendszerrel azt nem lehet megoldani. Nem akarom ezeket a példákat felsorolni.

A hiba: a prémiumért dolgozni. Ez már az utóbbi időben nagyon népszerűvé vált. Feláll valaki egy értekezleten, és arról beszél, igen, mert az elvtársak csak a prémiumért terveznek, csak a prémiumért dolgoznak. Azt hiszem, nem az a baj, hogy csak a prémiumért dolgoznak és terveznek, hanem az a baj, hogy olyan prémiumért dolgoznak és olyan prémiumért terveznek, amely rossz irányba ösztönözte a vállalat munkáját. (*Péter György: Ki tehet róla?*) Az az érzésem, hogy mi is tehetünk róla, minden olyan egyén tehet róla, aki részt vesz a tervgazdálkodás mai irányításában akár vállalati, akár felsőbb szinten. A mai prémiumrendszert fel lehet használni arra, hogy az önköltségben több lehetőséget adjon a vállalatnak a gazdaságosabb gyártásra, sok helyen ki is használják ezt megfelelően, de ez nem elég ahhoz az önállósághoz, hogy a vállalat ténylegesen olyan irányban tervezzen és dolgozzon, hogy mind a vállalat feladatait, mind pedig a prémium-célkitűzéseit teljesíteni tudja.

Befejezésül szeretnék visszatérni arra, hogy a mai bevezető szerintem a vitát nem segítette elő és különösen nem tartom helyesnek Péter elvtársnak azt a megállapítást, hogy 10-15 vagy akár 20 fő vitatkozzék ezekről a kérdésekről. Azt hiszem, felülről, csak felső vitával ezeket a kérdéseket eldönteni nem lehet. Ha Péter elvtárs úgy gondolta, hogy 10-15 fő azért üljön össze, hogy a kialakult viták után koordinálják azokat a véleményeket, amelyek a különböző vitákon és vállalati javaslatokon felmerültek, akkor ez helyes és javasolhatjuk a Közgazdaság-tudományi Intézetnek, hogy szervezzen néhány vitát a vállalatoknál is, hallgassa meg a vállalati dolgozók véleményét, és utána üljön össze 15-20 közgazdász, aki ebből leszűri a tapasztalatokat és helyes irányba viszi ezt a munkát. (*Taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Liska Tibor elvtárs következik szólásra, a Pénzügyminisztérium dolgozója, utána Berkó Pál, az Állami Gazdaságok Minisztériumában a szerelőipari vállalatok igazgatója és utolsónak Lackó István, az Eötvös Loránd Tudományegyetem politikai gazdaságtani tanszékének adjunktusa.

LISKA TIBOR: Három éve tudjuk, hogy a tervezési módszereinkkel bajok vannak, és három éve azok a lassan már közismertté váló kórtünetek, amelyeket jobbra-balra emlegettünk, nem csökkennek. Valami kis változás talán itt-ott látszik, de lényeges változás nincs. Mi ennek az oka? Gondolom, az, hogy tüneti kezelési módszereket alkalmazunk, a károkozóra gondosan vigyázva, hogy azt valahogy meg ne sértsük. Ráadásul ma már többnyire tudjuk is, hogy micsoda ez

a kórokozó: az a sztálini gazdálkodási rendszer, amelyet jelenleg is alkalmazunk, ez a hadikommunizmus viszonyaira igen erősen hasonlító gazdálkodási rendszer, amelyet a Szovjetunióban a lenini hosszú perspektívájú NEP-politika gyors felszámolása után vezettek be és amelyet mi átvettünk a mi viszonyainkra. Ebben az átvételben bizonyos mértékig sztálinistábbak voltunk Sztálinnál. Mert – mondjuk – Sztálin a külkereskedelemnek olyan jelentőséget tulajdonított, hogy azt mondta, hogy Angliában még akkor is fel kell használni az értéktörvényt, ha össznépi tulajdon lesz, ezenkívül a Szovjetunióban a NEP-politika idején ezt a tervgazdálkodási rendszert tudtommal nem alkalmazták. Úgy gondolom, hogy nemcsak Jugoszlávia, hanem Kína és azt hiszem, még bizonyos mértékig az NDK is, a saját fejlődését elemezve, a jelenlegi tervgazdálkodási rendszert, ahogy mi alkalmazzuk, nem alkalmazza. Az is nyilvánvaló, hogy ez a gazdálkodási rendszer nem egyszerűen mechanizmuskérdés, hanem mechanizmus és gazdaságpolitika kérdése, nyilvánvaló, hogy a kettő egymástól nem választható el, sőt az egész beletartozik egy egész politikai koncepcióba, amelynek szerves része. Mi még csak ezzel a kérdéssel foglalkozunk.

Csak egy példát szeretnék arra felhozni, hogy mennyire nem gondoljuk végig itt a következtetéseket. Ma már minden iskolás gyermek tudja a XX. kongresszusnak azt a leckéjét, hogy a szocializmus építése során az osztályharc nem szükségszerűen, nem feltétlenül éleződik állandóan. De a folytatását már senki sem tudja, hogy ha nem éleződik szükségszerűen állandóan, akkor mit csinál, egy helyben áll-e. Általában ugyanis a társadalomban nincsenek stagnáló folyamatok, ha nem éleződik, akkor enyhül. Ha ezt a következtetést vonjuk le, akkor az osztályharc legfontosabb eszközének, az államhatalomnak sem megerősödőben, hanem elhalóban kell lennie, a szocializmus viszonyai között, a forradalom győzelme után lehetőség van annak az engelsi jóslatnak a megvalósítására, hogy az emberek igazodása helyébe a dolgok igazodása lép. Amennyire ismerem, a jugoszláv elképzelésnek is ezek a legfontosabb elméleti tételei, mi ezeket sem végig nem mondjuk, sem választ nem adunk ezekre az elméleti problémákra és így az általános politikai koncepciót nem vizsgáljuk meg. Ehelyett két dolgon fáradozunk: egyrészt azon, hogyan lehetne ezt még következetesebbé tenni. Gondolom, ilyen fáradozás az önköltségi árrendszer kialakítása is, az ahhoz fűződő nagyon nagy vállalkozások. Nem tudom eltitkolni azt az aggodalmamat, hogy az önköltség, árrendszer a jövedelmezőségi elv alkalmazásával, azzal, amit Péter elvtárs leírt, sehogyan sem fér össze. Ha az értéktörvényt alkalmazzuk, akkor a kereslet-kínálat arányában kell valahogy kialakítanunk az árakat, ha nem akarjuk azt a jegyrendszereszerű termelési elosztást, meg azokat a mutatószámokat és egyebeket alkalmazni, amelyeket ma alkalmazunk és akkor az önköltség arányában kell kialakítani az árakat és gyakorlatilag nem is igen lehet másnak arányában. Az egyik dolog az, hogy próbáljuk ezt így következetesebbé tenni a

maga rendszerében. Ez még viszonylag logikusabb megoldás. A másik kevésbé logikus, az, hogy megpróbáljuk a rendszert meghagyni, és egyes kis részeit javítjuk, emeléseket eszközölünk, az anyagokat felszabadítjuk, mindinkább kereskedelmi jelleggel osztjuk el, a beruházásoknál, a bérezésnél a kötöttségeket csökkentjük. Úgy néz ki azonban, hogy ez nagyon nehezen megy és valami sziszifuszi munkával az egész apparátus jelenleg azon fáradozik, hogyan lehetne a leányzónak gyermeke állagának sérelme nélkül. Itt világosan fel kell tenni a kérdést, hogy meg akarjuk-e hagyni a tervezési rendszereink alapjait, így, hogy vannak, vagy valami mást akarunk, esetleg ahhoz hasonlót, ami Jugoszláviában van. Nem hiszem, hogy a kettő összeházasítása lehetséges valami olyan alapon, hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon. A feladat most nem az, hogy ilyen megoldáson dolgozzunk, hanem az, hogy világosan eldöntsük: vagy egy ilyen központosított, hadigazdálkodásszerű gazdaságot viszünk és akkor annak minden konzekvenciáját érvényesítjük vagy egy másfajta rendszert alkalmazunk, de akkor nem ilyen kis apró fontolva csoszogásokon kell gondolkozni. A helyes javaslat az, amit Péter elvtárs mond, hogy össze kell ülnie 15 embernek, nem azért, hogy végérvényesen kisüssenek valamit, hanem hogy felvessenek egy újabb koncepciót. Péter elvtárs javaslata igen homályosan vetette fel ezt az árrendszert, de ezt egy ember nem is tudja felvetni. Azután pedig azonnal el kellene kezdeni vitatkozni. Meg kell mondani, hogy a jelenlegi fontolva csoszogásunk (*Derültség.*) azt a veszélyt rejti magában, hogy lejáratjuk a ma még nagyon divatos és egyre divatosabbá váló jövedelmezőségi elvet. Miért? Azért, mert ha részleteiben csináljuk, például felszabadítunk bizonyos anyagokat, mint-hogy nincsenek meg azok a mechanizmusok, amelyek mellett ezt meg lehet csinálni, előbb-utóbb rá fogunk jönni, és hallottam, hogy egypáran már mondják, hogy mégiscsak jobb volt, amikor elosztották az anyagokat és a vállalatok maguk követelik vissza a régit. Önkéntelenül is úgy néz ki a dolog, hogy ezek a félmegoldások előbb-utóbb az egyes részterületeken csődöt eredményezhetnek és nem azt fogják magukkal hozni, amit jelenleg elképzelünk és fél évvel ezelőtt elképzeltünk, hogy fokozatosan az egyik követelmény húzza a másikat magával, hanem egy visszalépés következik be, megunjuk az immár három éve hangoztatott új eszméket, amelyek a gyakorlatban éppen következetlen alkalmazásuk miatt esetleg még több kárt és bajt fognak okozni. (*Taps.*)

Ezért határozottan azt javasolom, hogy gondoljuk ezt jól végig és akkor erre a kérdésre álljunk rá: hogyan lehetne a legrövidebb időn belül, a legreálisabban, végig alaposan felmérve, olyan mechanizmust kialakítani, amely jobb lesz az eddiginél, megfelel azoknak a követelményeknek, amelyeket most nem akarok felsorolni, de mindenki vár tőle. Kétségtelenül össze kell ülniök a legjobb elméleti közgazdászoknak, hogy ezeket az elméleti kérdéseket vitában egymás között megbeszéljék és a nyilvánosság elé hozzák, ugyanakkor a jugoszláviai viszonyo-

kat is tanulmányozzák, de nem úgy, mint itt a javaslatokban felmerül. Engem Jugoszláviából elsősorban az érdekel, hogy mi az ott, ami nem jó, amit esetleg ott rosszul valósították meg és az egész átállásban, hogy ne utánozzuk azt, ami esetleg még hibája, fejletlensége az egész gazdaságnak. A jugoszláv gazdaság alaposabb, mélyebb elemzését könyvből nem lehet megtanulni, mint ahogy tudjuk jól, hogy a mi tankönyveinkből sem lehetne igazán rájönni arra, hogy mi van nálunk. (*Élénk derültség és taps.*) Éppen ezért határozottan javasolom, hogy a legjobb közgazdászokból álló delegáció menjen ki hosszabb időre, minimum egypár hónapra Jugoszláviába és nézze meg, mi van ott, nemcsak nagy általában az elveket, hanem hogy hogyan működik az egész verkli, melyek az ellentmondásai, mert annak is lesznek ellentmondásai, az sem feltétlenül egy csodálatosan magától működő automatizmus, pláne mert még fiatal. Ha alaposan tanulmányoztuk, akkor lehet választani, hogy valami hasonlót akarunk-e, de el kellene dönteni, hogy mit akarunk és nem jó ez a félig akarom, félig nem akarom dolog, ez feltétlenül előbb-utóbb a visszacsinálásnak kedvez. (*Élénk taps.*) A tapsokra vonatkozólag szeretném hangsúlyozni, hogy nem valami tudatos szektáriánus erők csinálják ezt így, mert ilyen okosan nem lehetne ezt csinálni. (*Derültség és taps.*) Nem arról van szó, hogy az ellenség kezét keressük a sztálini módszerek ellentétes előjelű alkalmazásával. Nem azt mondom, hogy nincs ezzel kapcsolatban értetlenség stb., de nem ez a fő probléma. A fő probléma az, hogy még akik itt minden szépet és jót előadtak, azok sem tudják pontosan, hogy mit akarunk és ráadásul egész apparátusunk, a minisztériumok nem azon törik a fejüket, hogyan lehetne a jelenlegi rendszer helyett egy másikat csinálni, hanem azon – mint Piukovich elvtárs mondotta – hogy három autót elszabadítanak az egyik irányba, és részletmegoldásokkal kísérleteznek. Ha csak kicsit is közgazdász valaki és ismer valami életjelenséget, tudja, hogy azok szervesen összefüggenek egymással, nem lehet egy részt kiragadva megcsinálni. (*Taps.*)

TÁNCZOS GÁBOR: Engedjék meg, hogy két mondatban valamit megmondjak. Tucatnyi cédulát kaptunk, amely elégedetlenségét fejezi ki a múltkori – kollégiumi nevelésről folytatott³¹ – és a mostani vitánkkal kapcsolatban. Azt hiszem, nagyon sokban igazat kell adnunk azoknak, akik itt elégedetlenségüket kifejezték, de nem elegendő ezt megállapítani, valami kivezető utat is kell javasolni. Arra gondolok, hogy mindkét alkalommal a téma megoldásával való kísérletezésben is rejlett az, hogy a vita nem sikerült eléggé. Most nem mondanám azt, hogy nem sikerült pontosan az, amit májusban–júniusban csináltunk, mert az

³¹ A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai címmel a Petőfi Kör 1956. szept. 19-én rendezett vitát Pataki Ferenc vezetésével.

embernek nem kell a maga árnyéka után futni, de nem sikerült azt a hatást elérni. A kollégiumi vitánál összejöttek ezer ember, aki híve és szerelmese volt a régi kollégiumoknak, beszélgettek arról, hogy milyen szép volt és milyen jó lenne, ha megint lenne, de a felszólalók nagy részének fogalmuk nem volt, hogy most mit kellene csinálni. Ehhez kicsit jobban értek, mivel a kollégium kérdése közelebb esik hozzám. Nem mernék valami hasonlót mondani a mostani felszólalásokkal kapcsolatban, mert nem vagyok közgazdász, de azt hiszem, hogy egy ilyen esetben, amikor tervek merülnek fel, amelyek nem egészen világosak, az lenne a feladat, hogy egy vagy több ember kollektív munkával kidolgozna a vita plénuma elé egy javaslatot, hosszabb vagy rövidebb javaslatot, téziseket, pontokat. Ha ügyesek lennénk mi, vitavezetők beterjesztenénk mindjárt egy-két ellenjavaslatot is. Persze nem gondolunk olyan szerénytelenségre, hogy ez a testület itt döntsön, de a javaslatokhoz hozzá lehet szólni és akkor az a 15-20 tagból álló csoport már egy ilyen nagy népi közvélemény alapján hathatósabban tud gondolkozni és dönteni. Úgy gondolom, hogy a Petőfi Körnek és sok más társadalmi szervezetnek közösen kellene ilyen vitalehetőségeket biztosítani a jövőben. Így a népi közvélemény kutatásával mi is letennénk a magunk obulusát a dolgokhoz. Ez lenne a tervünk.

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Szólásra következik Berkó Pál elvtárs az Állami Gazdaságok Minisztériumból.

BERKÓ PÁL: Kedves Elvtársak! Nem akarok arra a sorsra jutni, mint az az elvtárs, akit az elvtársak letapsoltak az emelvényről, tehát rövid leszek.

Az első kérdés a mai ülés kérdése. Én, aki régebben járok a Petőfi Kör vitáira, megállapíthatom, hogy ez a hang, ez a módszer, ez a témához való hozzáállás nem az, amit a Petőfi Kör tradíciói diktálnak. Nem túlzom el a Petőfi Kör jelentőségét, nem mondom, hogy a Petőfi Kör történelmet csinált, de azt mondom, hogy a júliusi párthatározathoz, a magyar történelem fordulópontjához hozzájárult. *(Élénk taps.)* Ez a tény kell hogy kötelességévé váljon egyrészt a Petőfi Kör vezetőségének, másrészt a vitavezetőknek és nem utolsósorban a hozzászólóknak, hogy tartsák azt a színvonalat, amelyet a Petőfi Kör tradíciói megkövetelnek. Elnézést kérek önöktől, hogy ha nem fogom ezt a nívót tartani, hanem éppen a rövidségekre való tekintettel néhány szóval elmondom azt, ami fáj. Láttam, a negyedik vagy ötödik felszólaló elvtársat letapsolták a helyéről. Megértem őt, mert végre egy plénumot érzett maga előtt, amelyen elpanaszolhatta bűját-bánatát, ami hosszú esztendőkn keresztül nyomta. *(Közbeszólás: De pont ahhoz szólt, nincsenek itt!)* Tévedések elkerülése végett megjegyzem, hogy nem a minisztériumból vagyok itt, hanem a szerelőipari vállalat igazgatója vagyok, és azok közé tartozom *(Derültség.)*, akiknek a hátán csattan az az ostor, amelyet

elméleti elvtársaink, közgazdászaink vagy egyéb állami funkcióban lévő elvtársaink rosszul kezelnek, valószínűleg meg fogják hallani. A Petőfi Kör van olyan plénum, hogy az itteni felszólalások eljutnak azokhoz az elvtársakhoz, akikhez adresszálva vannak ezek a kérdések. (*Taps.*)

Mit tartok én alapvető hibának gazdasági életünkben? Mert hiszen ennek a vitának nem kisebb feladata lett volna, mint az, hogy a gazdasági élet visszasságait, nehézségeit a XX. kongresszus és a júliusi párthatározatok szellemében előbbre segítse javaslataival, a hibák feltárásával. Alapvető hibának a gazdasági élet, a gazdasági vezetők önállótlanágát tartom. A gazdasági vezetés nem választható el a politikai vezetéstől és amennyiben a politikai hibák, a politikai vonalon önállótlanagra való nevelés, katonai drill, tanítás helyett idomítás valósult meg az elmúlt esztendőik során, ez magától értetődőleg a gazdasági síkra is kivetítődik. Mik voltak hosszú időn keresztül az egyes iparvállalatok igazgatói? A felülről jött utasításokat hajtották végre, helyesebben azokat a megfelelő osztályokhoz továbbították, végső soron tehát postások voltak. Igazgatóra tehát ezek szerint semmi szükség nincs, mert felvesz 3000-4000 forintot és ugyanezt a postagalamb egy marék kukoricáért is megcsinálja. (*Taps.*) Mi volt a helyzet? Valamit meg kellett csinálni, mert Rákosi elvtárs mondta, valamit meg kellett csinálni, mert Gerő Ernő mondta. Hiszen a történészvitáról³² emlékeznek az elvtársak egy klasszikus példára: az egyik történelemkönyvről beszélt valamelyik elvtárs és elmondta, hogy a könyv leírja Hunyadi János hőstetteit, karakterét és a végén egy rezümében levonja, hogy Hunyadi János komoly ember volt, nagy hadvezér volt, akit érdemes tisztelni, de nem a saját szavaival mondja, hanem egy Farkas Mihály-idézettel. Ezek szerint Hunyadi János nem azért volt nagy, mert tényleg nagy volt, történelmet csinált, hanem azért, mert Farkas Mihály mondta. Ez az elv végigvonul politikai életünkön, morális életünkön és gazdasági életünkön. Nem csoda, ha a gazdasági vezetők önállótlanok, nem csoda, ha a gazdasági élet a jelenlegi állapotában van. Ez azért van, mert tehetetlenek a gazdasági vezetők, elszoktak attól, hogy utasítsanak, gondolkozzanak és az utasításokat értelemszerűen hajtsák végre. Félnék attól, hogy a saját fejükkal intézzék a dolgukat. (*Taps.*) Ez hosszú esztendőik kitenyésztésének az eredménye. (*Derült-ség.*) Ezt kell megváltoztatni.

Hosszú időn át beszéltünk arról a kontraszelekción, amely hazánkban érvényesült az elmúlt idők során. Ennek a kontraszelekciónak keserű poharát isszuk most, amikor a gazdasági vezetés problémáiról beszélünk. Mi lenne a megoldás? Az első megoldás megítélésem szerint a vállalati önállóság lehető legmagasabb

³² Utalás Kosáry Domokos felszólalására a Petőfi Kör történészvitáján, 1956. május 30-án. Lásd *A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján III.*, Bp., Kelenföld-ELTE, 1990. 53. o.

fokra való emelése. Hogy valami jugoszláv példa-e vagy nem, ez nem érdekes. Ha a kínaiak meg tudták csinálni, hogy a szovjet mezőgazdaság példájából kisedjék, ami egészséges, ami a kínai földben megterem, ami virágot hajt, és volt bátorságuk és merészségük nemet mondani olyan törekvéseknek, amelyek helytelenek voltak (*Lelkes taps.*), akkor nem érdekes az, hogy honnan kapjuk, ami jó, ha egy dán fejőgép jó, akkor azt kell használni. Ez legyen az elv. (*Közbeszólás: Ilyen vezetők kellenének, akik így gondolkoznak!*) Ezt kell most nekünk kitenyészteni, elvtársak. (*Élénk taps és derültség.*)

Áttérek a gazdasági önállóságra. Nem hiszem, hogy a Magyarországon lévő 3000-5000 vállalatvezető között ne akadnának, akik a saját fejükkel tudnak gondolkozni. Nekem az a meggyőződésem, hogy az utóbbi időben megtanították őket gondolkozni és erre a rétegre támaszkodva meg lehetne csinálni az ígért önállóságot. Péter elvtárs hivatkozott a III. kongresszus egyik megállapítására, amely közli, hogy az igazgatók kezei meg vannak kötve. Közlöm az elvtársakkal, hogy ugyanez elhangzott a II. kongresszuson is. (*Derültség.*) Ha azonban így haladunk, a IV. és az V. kongresszuson is. (*Élénk taps.*) Tessék szabad kezet adni az igazgatóknak. (*Taps.*) Tessék a 77 mutatószámot megszüntetni, mi a Szűz Máriának van erre szükség. (*Derültség.*) Javaslok három mutatószámot: Mit mennyiért kell termelni abban az évben, mennyi legyen a teljes bér, és mennyinek kell lenni az akkumulációnak, a többit tessék a vállalatvezetőre bízni. A vállalatvezetőnek műszakinak kell lennie, kereskedőnek kell lennie, és vagy teljesíti a feladatát vagy nem, ha nem, akkor menjen a pokolba, ez a legegyszerűbb. (*Taps.*)

Még van valami, ami az elmúlt idők alapvető hibáiból fakadt, az önállótlan-sággal párosult mesterségesen kitenyészett erkölcstelenek tábora. Konkrét példákat tudok az elvtársaknak felhozni. Egy négyzetméter fal vakolásáért fizetnek norma szerint 2,40 forintot. Ha egy 27 éves, erejének teljében lévő vagány srác, egy sztahanovistaszintet meghaladó ember teljes erővel dolgozik ezért a fizetésért, keres 700-800 forintot. Egy szakmunkás pedig nem fog hazamenni 700-800 forinttal, mert ez egy segédmunkásnak is kevés. Mi a következménye? Az, hogy vagy így vagy úgy, de 1300-1500 forintot visz haza. Viszont tessék megnézni, hogy hány négyzetmétert számolnak el a beruházónak, és akkor kisül, hogy egy épületben, ahol 10 000 négyzetméter fal van, 35 000-et számolnak el. (*Közbeszólás: És milyen a vakolás?!*) Mi ez, elvtársak? A normás tudja, hogy 700 forinttal nem mehet haza egy többgyermekes szakmunkás, a művezető, a főművezető, az építésvezető és az igazgató tudják, hogy 700 forintból egy többgyermekes családapa nem élhet meg, tehát atyai áldását adja, behunyja a szemét a csalás felett. Mi volna a helyes és az erkölcsös? Az, hogy tessék olyan szintre emelni ezeket a tételeket, hogy család nélkül hazavigye az a melós, amire szüksége van, a létminimumot. (*Élénk taps.*) Ez az erkölcstelen magatartás folytatódik gazdasági életünk számos területén. Engedjék meg, hogy még egy példát elmondjak.

(Halljuk! Halljuk!) Fedélszékeket kell gyártani, és mivel fa nincs, vasból gyártjuk. Itt utalok arra a megállapításra, hogy anyagunk nincs. Igaz, hogy kevés anyagunk van, de ezzel a kevés anyaggal sem folytatunk tervszerű gazdálkodást, hovatovább rablógazdálkodássá válik a dolog. Miért? Ha a borsodnádasi lemezgyártól kérek fél milliméter vastag lemezt, akkor ad is, meg nem is. Neki mindegy, hogy félmillimétereset vagy millimétereset csinál, időben mindegy, azonban tonnatervben nem mindegy. Ugyanannyi idő alatt egymilliméteresből kétszer annyi súlyút tud gyártani, tehát a tonnatervét teljesíti. Ugyanez van a szögvasnál. Hárommillimétereset nem lehet kapni, hatmillimétereset igen. Most mi a helyzet? A gyár teljesíti a tonnatervét, tehát letépi érte a prémiumot Isten és ember előtt, mert az jogos, mert a tonnatervét teljesítette. A vállalat, amely azt a drágább anyagot használja, még egyszer annyi anyagot kénytelen felhasználni, még egyszer annyit fog számlázni a beruházónak, mint amennyit eredetileg számláznia kellett volna, tehát a kivitelező vállalat is teljesítette, túlteljesítette a tervét, és letépi a prémiumot. *(Derültség és taps.)* A beruházó vállalat túlteljesíti a beruházási összeget, és az is letépi a prémiumot. Így áll a dolog. Az erkölcsstelesség így vonul végig a gazdasági életünkön.

Befejezem. Mit javasolok megoldásnak? Javasolom, hogy ne egy-két vállalatnál kísérletképpen tessen generális intézkedést hozni a vállalatvezetői jogkör meghatározásáról. Tessen utat engedni egy természetes szelekciónak, és adják át a helyüket azok a vállalatvezetők, akik nem tudnak megbirkózni a feladatokkal, akik az elmúlt idők mit tudom én milyen szocialista összeköttetései nyomán kerültek a helyükre. *(Élénk taps.)* Szentül hiszem, meggyőződésem, hitem az, hogy van annyi becsületes, jó műszaki, kereskedő ember, aki ezt jól el tudja vezetni. *(Élénk, majd ütemessé váló lelkes taps.)*

LACKÓ ISTVÁN: Elvtársak! Mindenekelőtt azzal a problémával szeretnék foglalkozni, mely véleményem szerint jórészt alapja annak, hogy gazdasági életünkben ezek a visszasságok, amelyekről itt az elvtársak részletesen beszéltek, általában kevés kivétellel még ma is fennmaradtak és eléggé jellemzik gazdasági életünket. Véleményem szerint az alapvető hiba, illetve az elmaradás ott van, hogy nem számoltuk fel a sztálini politikai gazdaságtannak nemcsak egyes hibás tételeit, hanem lényegében nem mutattunk rá arra, hogy Sztálinnak a politikai gazdaságtan lényegével, egészével kapcsolatban alapjában helytelen nézőpontjai voltak. Mindenekelőtt megtalálhatók ezek a helytelen nézőpontok Sztálin legutolsó művében, „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban”. Ezzel kapcsolatban az árutermelés és az értéktörvény fejezetre gondolok mindenekelőtt. Véleményem szerint nem arról van szó ezeknél a fejezeteknél, hogy Sztálin az árutermeléssel és az értéktörvénnyel kapcsolatban egypár kérdésben nem helyes álláspontot foglalt el, egyes tételei nem állják meg a helyüket, hanem

ezeket a problémákat egyenesen fejtetőre állította. Egypár példát szeretnék ezzel kapcsolatban elmondani. Sztálin azt mondja az áruterelés fennmaradásának okaként, hogy ez az ok a kolhoztulajdonban keresendő. Nem akarok itt részletes fejtegetésekbe bocsátkozni, de minden jel arra mutat, hogy nem a kolhoztulajdonban, hanem az állami tulajdonban keresendő, lényegében abban, hogy a társadalmi tulajdon nem közvetlen, hanem közvetett formában, az állami tulajdon formájában valósul meg a szocializmusban. Sztálin az áruterelés fennmaradásával kapcsolatban azt mondja, hogy lényegében azért van áruterelés, mert a kolhozok rendelkeznek bizonyos termékekkel, viszont a termelőeszközök állami tulajdona nem tenné szükségessé az áruterelést és ezzel lényegében Sztálin a termékek tulajdonából magyarázza az áruterelés szükségességét. Véleményem szerint a valóságban a szocializmus áruterelő társadalom, a termékek áruk, persze nem kapitalista viszonyok között termelt áruk és a jellegzetes uralkodó formája a termelésnek az áruterelés a szocializmusban. Azt hiszem, érzékeltetni lehet legalábbis problémaként felvetve, hogy vannak kérdések, amelyek Sztálin munkájában nem is egyszerűen tévesen, hanem éppen a visszajáról vetődnek fel. Rendkívül fontos dolog elméleti munkánkban a szocializmus viszonylatában az áruterelés problémáinak feltárása. Ez alapkérdés, aminek csak részkérdése a centralizáció és a decentralizáció problémája. Ahhoz, hogy a centralizmus és a decentralizmus kérdésében tényleg tisztán lássunk, hogy meddig helyes a centralizmus, meddig helyes a decentralizmus, a vállalati önállóság, elméletileg tisztázni kell az áruterelés problémáit a szocializmusban. Amíg ezt nem tisztázzuk, addig nem tudjuk bebizonyítani, hogy milyen gazdasági törvények és folyamatok azok, amelyek kikerülhetetlenül szükségessé teszik a vállalatok sokkal nagyobb önállóságát, mint amilyen a jelenlegi. Véleményem szerint a szocialista jellegű áruterelés az oka annak, hogy nem egyszerűen arról van szó, hogy válogatni lehet a túlzott centralizmus és a vállalatok nagyobb önállósága között, hogy a túlzott centralizmus bizonyos hibáit kijavítva maradhatna a régi rendszer. A gazdasági törvények, a gazdasági folyamatok követelik meg a vállalatok önállóságát, lényegében az áruterelés fennmaradását a szocializmusban. Ez azért nagyon fontos, mert például Kornai elvtárs disszertációjával kapcsolatos vitánál még vicces formában úgy vetődött fel a dolog, az egyik elvtárs ezt vetette fel lényegében a centrális gazdaságpolitika védelmében, hogy nagyon sokba kerülne az átállás a vállalatok nagyobb önállóságára, amire Nagy Tamás vetette fel, hogy mennyibe kerül vajon a jelenlegi rendszer. Ebben teljesen igaza volt, de szerintem nekünk azt kell kimutatni elméleti alapon, hogy a túlzott centralizmus ingyen sem kell, mégpedig azért, mert szükségszerűen a gazdasági fejlődést akadályozza, a technikai fejlődést akadályozza, akadályozza, hogy a szocialista országok a technika, a termelőerők fejlődésében minél hamarabb, sőt hogy egyáltalán túlszárnyalják a fejlett kapitalista országok termelőerőinek színvonalát.

Itt tehát nem lehet viccelni a túlzott centralizmus vagy a vállalati önállóság problémájánál, itt élet-halál kérdésről van szó, arról van szó, hogy végbe tud-e menni a gazdasági fejlődés, tudnak-e a termelőerők fejlődni, a technikai színvonal tud-e megfelelően emelkedni és ezzel kapcsolatban természetesen az életszínvonal is. Alapvető gazdasági és politikai kérdés ez, amelynek megoldása létfeltétel és amelynek megoldatlansága, akárki akármit mond is, végeredményben rendkívül súlyos következményekre vezetne. Azok tehát, akik a túlzott centralizmust védik sok esetben azon a címen, hogy a szocializmust védik, a valóságban éppen azért, mert nem a gazdasági folyamatokra alapozzák nézeteiket és gyakorlatukat, végeredményben a szocializmus érdekei ellen cselekednek és akárhogy is mondják, hogy esetleg a vállalati önállóságot hirdetőik valami kapitalista viszonyok visszaállítását tennék lehetővé, a valóságban ők hozzák közelebb ezt a veszélyt, hogy ha gazdasági életünk és ezzel megfelelően politikai életünk is nem fejlődik megfelelően, a kapitalizmus visszaállítása ténylegesen felvetődhet a belső gazdasági folyamatok alapján. (*Sürgető taps.*)

Itt önkritikusan meg kell állapítanunk, hogy mi, elméleti közgazdászok nem használtuk ki eléggé azokat a hónapokat, amelyek elmúltak a Petőfi Kör régebbi ülései óta. Bizonyos területeken már sokkal előbbre tarthatnánk és lennének olyan koncepciók, amelyeket az elvtársak elé lehetne tárni. (*Felkiáltások: Idő!*) Kapcsolatos ez a mai vitánk színvonalával is, mert annak alapján a vita színvonalát hallatlan mértékben lehetne emelni, nem beszélve arról, hogy sokkal több gyakorlati haszna is lenne.

Alapvető fontosságúnak tartom Sztálin „A szocializmus gazdasági problémái a Szovjetunióban” c. munkája kritikai feldolgozását. Ez ugyanis alapvető kérdés abban a tekintetben, hogy a gazdaságpolitikában milyen gazdasági változásoknak kell végbemenni.

Egészen röviden még egy kérdést vetek fel. Rendkívül fontos probléma és lényegében kapcsolatos az előzővel, nem választható el tőle, a gazdasági vezetés problémája. Lengyelországban, úgy hallottam, előfordult az az eset, hogy az országgyűlésben felállt egy képviselő, és ecsetelte egy miniszterről azt, hogy az illető már eltolt valamilyen iparágat, nagyon sok nehézséget okozott, mire áthelyezték egy másik iparág vezetésébe. Megkérdezte a képviselő, vajon abból a célból tették-e ezt, hogy azt is elrontsa. Azt is közölte, hogy máskülönben elég erkölcsstelen életet él, és javasolta a leváltását. Véleményem szerint nálunk is felvetődik az, hogy egyes személyeknél, akiknél kiderült, hogy gazdaságvezető-munkájukat nem tudják megfelelően ellátni, ne az történjék, hogy az egyik minisztérium éléről a másik minisztérium élére tegyék, hanem váltsák le és helyette olyan ember kerüljön a minisztérium vezetésére, aki a feladatokat végre tudja hajtani. (*Élénk taps.*)

HEGEDŰS B. ANDRÁS elnök: Mielőtt Péter elvtárs megtartaná a zárszót, két bejelentést szeretnék tenni. Az egyik, hogy az *Életképek*re ide befutott 282 előfizetést továbbítani fogjuk az *Életképek* szerkesztőségéhez.

A másik Petőfi körü vonatkozású. A Petőfi Kör tagjai számára, tehát tagsági könyvvel rendelkezőknek szombaton, szeptember 29-én, este 8 órakor az Eötvös Klubban baráti összejövetelt rendezünk a Bartók-émlékünnepség jegyében, rövid műsorral, amelyen Horváth József zongoraművész, Pauk György hegedűművész és az Udvardi-kórus fog szerepelni. A Petőfi Kör tagjait szívesen látjuk.

PÉTER GYÖRGY: Tisztelt elvtársak! Engedjék meg, hogy az elhangzott felszólalásokkal kapcsolatban néhány megjegyzést tegyek. Engedjék meg, hogy elsősorban azoknak az elvtársaknak válaszoljak, akik közelebbről ahhoz a témához szóltak hozzá, melyről én talán helytelenül úgy hittem, hogy a mai vita anyaga. Ezek közül elsősorban az utolsó felszólalót, Lackó elvtársat szeretném kiemelni. Minden szavával egyetértek, teljesen egyetértek azzal, hogy a centralizáció és a decentralizáció kérdése, a gazdasági vezetés kérdése megoldhatatlan az áruterelés elméleti kérdéseinek megoldása nélkül. Szeretném aláhúzni azokat a kissé drámaian és tragikusan hangzó szavakat, amelyeket használt. Én nem akartam ezt ilyen drámaian sem mondani, se leírni, de nekem is az az érzésem, hogy itt élet-halál kérdésről van szó, és ha ezt nem tudjuk megoldani, akkor enyhén szólva nagyon nehezen fogjuk tudni belátható időn belül túlszárnyalni minden tekintetben a legfejlettebb kapitalista országokat.

Egy megjegyzést teszek, amely vonatkozik valamennyi felszólalóra és Lackó elvtárs felszólalására is. Magam is és a felszólaló elvtársak is a túlzott centralizációról beszéltek. Figyelmeztetni kellene önmagunkat vagy egymást arra, hogy ez a szóhasználat nem helyes. Ami jelenleg van, az nem túlzott centralizmus, a centrális hatalom akarata nem érvényesül, és ha máshonnan ezt nem tudtuk volna meg, akkor az itt elhangzott felszólalások egy jó részéből jutott volna tudomásunkra, hogy a mezőgazdaságban, az iparban akár az önköltség, akár a minőség tekintetében nem az történik, amit valamely központi hatalom akar, elhatároz, hanem igen sokszor egészen más. (*Közbeszólás: A bürokratizmus!*) Nem arról van tehát szó, hogy a centrális hatalmat, amely véleményem szerint elválaszthatatlan a szocializmus fogalmától, a központi tervszerű tudományos irányítástól, gyengítsük, hanem arról, hogy erősítsük, csak nem így, hanem amúgy.

Liska elvtárs felszólalásával nagyjából egyetértek. Különösen szeretném kiemelni, hogy mi, akik azt mondjuk, hogy a szovjet rendszert vettük át, kicsit túlteljesítettük a tervet olyan értelemben, hogy a szovjet rendszerben meglévő hibák csírái, mire idekerültek, azokból már igen tekintélyes képződmények, elefántok vagy nem tudom mik lettek. Amikor most a szovjet elvtársak erőteljes forradalmi újításra határozzák el magukat például a mezőgazdasági tervezés

egyszerűsítése terén, amit szovjet elvtársaink is forradalmi lépésnek tekintettek, akkor lehetne arra hivatkozni, hogy mindent úgy kell csinálni, mint a Szovjetunióban van, azokkal szemben, akik az ilyen lépés utánzásától vagy kopírozásától húzódoztak.

Egyben azonban nem értek egyet Liska elvtárssal, és bocsássák meg, hogy talán untatom a hallgatóság egy részét, de szeretnék erre részletesen válaszolni. Kedves Liska elvtárs, az én cikkeimben nincs szó önköltségi árrendszerről, és engedje meg, hogy néhány mondatot felolvassak erre vonatkozólag. (*Liska Tibor: Nem állítottam!*) Akkor a dolog tárgyaltan. Úgy értettem, mintha Liska elvtárs azt mondta volna, hogy az én cikkeimben önköltségi árrendszerről van szó. Azt hiszem, félreérthetetlenül kiderül ezekből a cikkekből, hogy nem önköltségi árrendszerről van szó bennük, hanem arról, hogy olyan árakat kell megszabni, amelyek megteremtik az egyensúlyt a kereslet és a kínálat között: „Minden adott időpontban érvényesülnie kell annak a követelménynek, hogy ha másképp nem, akkor az árarányok megfelelő kialakítása révén biztosítsuk a kereslet és a kínálat egyensúlyát.” Egyébként az a véleményem, hogy az árkérdés a szóban forgó kérdéskomplexum legnehezebb, elméletileg legtekervényesebb része.

A felszólalások mintegy fele felvetette azt a szemrehányást, hogy mégsem szép, hogy én ahelyett, hogy a széles tömegekre támaszkodnék, javasolom 10-20 képzett magyar közgazdász tanácskozását. Nekem nem volt szándékomban a Petőfi Kör tagjait vagy az itt jelen lévő hallgatóságot lebecsülni vagy megsérteni, vagy hogy szembeállítsam egy ilyen népes értekezlet jelentőségét az általam javasolt szűkebb körű szakértői megbeszéléssel, az egyik nem mond ellent a másiknak, az egyik nem helyettesítheti a másikat, mind a kettőre szükség van. Megmondom egészen őszintén, ne vegyék rossz néven, most már úgyis le kell mondanom ezen az estén arról, hogy itt valami nagy népszerűséget, sikereket és tapsokat arassak, vannak olyan elméleti közgazdasági kérdések, például az egész árkérdés, ennek legkülönbözőbb tekervényei, hogy én nem hiszem, hogy létezik Magyarországon több mint 6-8, legfeljebb 16-18 olyan elméleti közgazdász – lehet, hogy kis számot mondok, a fiatal generációt nem ismerem –, akik ennek érdemi tárgyalásában és megvitatásában részt vehetnek, akik képzettségüknel fogva erre hivatottak. Nem hiszem azt, hogy egy 900-1000 főből álló hallgatóság bevonásával ilyen nagyon komplikált és magas fokú absztrakciót igénylő kérdéseket meg lehetne vitatni. Ne vegyék rossz néven, nekem ez a véleményem. (*Helyeslés és taps.*)

Ugyanakkor az a véleményem, hogy az ilyen természetű viták szükségesek és hasznosak. Nagyon sajnálom, hogy önök rossz bizonyítványt állítanak ki a vita megszervezéséről és vezetéséről, számomra rendkívül hasznos és tanulságos volt. Megmondom, messze vagyunk egy kicsit egymástól és erről nemcsak én tehetek. Képzeljék magukat az én helyembe. Felhívnak telefonon, és azt mondják, hogy

legyen egy közgazdasági megbeszélés az Eötvös³³ Klub és a Petőfi Kör közös rendezésében, beszéljük meg ezeket a kérdéseket. Néhány hónappal ezelőtt, illetve ez év tavaszán az egyetem másik termében egy hasonló, ennél sokkal kevésbé népes gyűlés volt, tudományos ankétának neveztük. Megkíséreltem ott a cikkeimben foglaltak lényegét elmondani. Valami olyan hallatlan unalmas volt nekem is és a hallgatóságnak is, hogy jobb lett volna, ha nem tettem volna meg, már csak azért sem, mert az ott jelen lévők könyökén nőtt ki. Erre úgy készültem, hogy itt leszünk néhány százan, semmi esetre sem ezren, és öntelt módon arra számítottam, hogy ami két évvel ezelőtt megjelent könyv alakban meg a *Közgazdasági Szemlében*, azt olvasták a vitában jelen lévők, vagy a vita előtt átlapozzák a *Közgazdasági Szemle* megfelelő számait. Ez, mondjuk, nem sikerült így, és tévedtem, amikor azt mondtam, hogy a jelenlévők nagy többsége vagy jelentős része ezt a nyomtatásban megjelent anyagot ismeri. Most már merem állítani, hogy nem ismeri, ez a felszólalásokból és különösen a felszólalásokat követő tapsokból – ne vegyék rossz néven, őszinte ember vagyok – teljesen világosan kiderült. A többség nem tudja, hogy miről van szó, mert nem ismeri az anyagot. Sokan meg is mondták, hogy nem olvasták, és sok felszólaló beszéde éppen ezért volt érdekes, mert ugyanazt hozta ki az életből és nem az elméletből, az irodalomból merítve. Talán lehetett volna a vitát szűkebb körben és úgy megszervezni, hogy ráírjuk a meghívóra, hogy a vita anyaga ezek a cikkek, vagy valami rövidebb anyag, amely a fő irányelveket tartalmazza.

Elnézést kérek azért, mert semmiféle szalonképes sorrendet nem tartok be. Szeretnék Berkó elvtársnak egy kicsit részletesebben válaszolni, mert azzal, amit mondott, nem értek egyet. Nem értek egyet azokkal sem, akik ilyen viharos vastapsokkal üdvözölték a szónoklatát. Arra kérem Berkó elvtársat, hogy ne vegye ezt valami személyes nem tudom minek, mi másodszor kerülünk össze. A XX. kongresszus után néhány nappal is volt csetepaté köztünk más előjellel, de az emberek változnak. Akkor arról volt szó, hogy a döglött oroszán farkát miért rágcsálják az egerek, és hogyan merte Mikoján³⁴ kinyírni Sztálint. (*Nagy Tamás: Berkó elvtárs volt a rágcsálás ellen és Te mellette?*) Néhány keresetlen szóval utaltam arra, hogy az a kinyírás...³⁵ Én Berkó elvtárs felszólalását demagóg, elméletileg helytelen felszólalásnak tartom (*Taps.*) Nem tudom, ugyanazok tapsolnak-e vagy nem. (*Felkiáltások: Nem!*) Kezdte azzal, hogy óriási kirohanást intézett azok ellen a vállalatvezetők ellen, akik önállótlanak, és ebben jelölte meg

³³ Helyesen: Kossuth Klub

³⁴ Az SZKP XX. kongresszusának nyilvános ülésein Mikoján bírálta legélesebben Sztálint. Hruscsov-nak a zárt ülésen elmondott beszéde akkor még nem volt ismert.

³⁵ A mondat az eredeti jegyzőkönyvben is befejezetlen.

a jelenlegi visszásságok okát stb. Kedves Berkó elvtárs! Ez nem ok, hanem okozat. (*Ellentmondások.*) Ezzel kezdte. Önállótlanok, nem mernek intézkedni, hosszan magyarázta. Elismerem, hogy a végén az ellentétbe csapott át és valami mást is mondott. (*Ellentmondások.*) Világos, hogy mi itt bevezettünk egy olyan gazdaságvezetési rendszert, ahol pontosan megszabjuk, hogy ki mikor mit csináljon. Nem akarok a részletekbe menni, de kitenyésztettünk, kiválasztottunk olyan vállalatvezetőket, akik önállótlanok.

Nem akarok a kínai példába bővebben belemenni, itt nagyon nagy nehézségek vannak. Sajnos, Kína 600 milliós ország. (*Felkiáltások: Miért sajnós?*) Mi nem. Itt vannak mindenfelé reális körülmények, amelyeket ismerni kell. (*Közbeszólás: Nagyságrend nem számít!*) (*Közbeszólás: Jugoszlávia mekkora?*) Nem azt mondom, hogy a magyar közgazdászok ne csináljanak semmit, mert mi egy tízmilliós ország vagyunk, csináljunk meg mindent és eddig is csináltunk egyet-mást, de bizonyos körülményeket azért tudomásul kell venni. Válaszolom még Berkó elvtársnak azt, hogy ami a vállalatvezetők kezének megkötését illeti, ilyesmi a II. kongresszuson nem hangzott el, és az, hogy a IV. kongresszuson el fog-e hangzani, az harc kérdése. Harcolni kell azért a Petőfi Körben és másutt, hogy ne hangozzék el. (*Taps.*)

Amivel azután végképp nem értek egyet, és ami mutatja, hogy nem olyan a hallgatóság, mint amire én számítottam, és én nem vagyok olyan, mint akire a hallgatóság számított (*Derültség.*), az az, hogy Berkó elvtárs itt kapásból megmondta, hogy milyen legyen a vállalatvezetők önállósága: kapjanak néhány utasítást és semmi egyebet, mondják meg nekik, hogy mit termeljenek, mennyiért termeljenek, mennyi legyen a beralapjuk és mennyi az akkumulációjuk. Ha ezt a négy parancsot a vállalatvezető megkapja, akkor ott tartunk, mint a mádi zsidó, pontosan azt kapják ma is. (*Taps.*) Ez azt jelenti, hogy a téglagyár vagy a gépgyár ne a megrendelők után fusson, ne a megrendelők kegyeit keresse, ne igyekezzék az önköltséget csökkenteni, a minőséget, a tartósságot javítani, ne igyekezzék megrendeléseket kapni és a megrendelők igényét kielégíteni, hanem feltekintszen a hatalmi, adminisztratív kapcsolatokra és azt mondja: aláírtatok, hogy ennyit gyártsak, én legyártom, a többi nem az én dolgom, a vevők, megrendelők pedig legyenek szívesek, álljanak sorba és könyörögjenek, hogy megkapják azt, amit kell. Itt éppen arról van szó, amit nem akarunk, és nem arról, amit akarunk.

Berkó elvtárs élénk szavakkal ecsetelte a tonnaterv teljesítésének képtelenségét. Nos, de hogyan fér össze a tonnaterv teljesítésének képtelensége, illetve ennek felismerése azzal a szerény követelménnyel, hogy a szocializmusban minden vállalat kapja meg valami központtól, hogy mit csináljon és miben, tonnában, darabban, gombostűben. (*Közbeszólás: Értékben!*) Ez megint azt jelenti, hogy kapja meg Berkó elvtárs szerint a beralapot a vállalat. A beralap kiszabása azt jelenti, hogy tessék az anyaggal pazarolni, tessék az új gyártmá-

nyok, az új technika fejlesztésétől eltekinteni, mert a béralapot túllépni nem lehet, tehát állítsuk meg a technikai fejlődést, állítsuk meg az ipari forradalom menetét, éljen a béralap. (*Taps.*) Nem akarom ezt részletesebben kifejtteni, gondolom, hogy a hallgatóság körében néhányan akadnak, akik az erre vonatkozó irodalmat, beleértve igenis a III. kongresszust is, ismerik. Ott bőven ki van fejtve, hogy micsoda rettenetes dolog a béralap egyoldalú megszabása. Azt gondolom, hogy Berkó elvtárs felszólalása sok tekintetben kifogásolható, és legalábbis a magam részéről nem értek azzal egyet.

Még egyszer visszatérek itt a vita nivójára és erre a nem egészen szerencsésen sikerült első találkozásra, randevúra a Petőfi Kör között és köztem. Mondom, arra számítottam, hogy ismerik az elvtársak az anyagot és nem ismertetem. Nem vagyok biztos benne, hogy ha az első másfél órát csak arra fordítottam volna, hogy magát az elgondolást, az elméletet ismertetem volna, akkor sokkal tovább jutottunk volna és a vita sokkal nívósabb lett volna.

TÁNCZOS GÁBOR: A második randevút másképp fogjuk előkészíteni!

PÉTER GYÖRGY: Azt már másképp kell előkészíteni. Bevallom bűnömet, a Petőfi Kör ilyen szervezett vitáján most veszek részt először, az egész légkört nem ismerem.

Néhány felszólaló néhány megállapításával nem értek egyet. Nemes Tibor elvtárs valami olyat mondott, hogy szükség van arra, hogy a nagyobb termelékenységgel, kisebb önköltséggel dolgozó vállalat – hogy úgy mondjam – külön profitot, nagyobb hasznot élvezzen. Ezt csak bizonyos fenntartással tudom elfogadni. Az én elgondolásom az, hogy ha két azonos vállalat között az önköltségbeli és termelékenységbeli különbségek a modernebb, drágább felszereléssel függenek össze, akkor azt a különbséget ki kell egyenlíteni valami módon. Cikkeimben azt javasoltam, hogy a vállalatok a rendelkezésükre álló forgó- és állóeszközökért kamatot fizessenek és ez a kamat könyvelésileg a termelt áruk önköltségének integer részét kell hogy alkossa. Azzal teljesen egyetértek, hogy amennyiben a technikai, műszaki színvonal, a berendezési színvonal azonos is, a különbség a belső munka jó vagy rossz megszervezésétől függ, akkor teljes mértékben természetes, hogy a jobban dolgozó vállalat jobb munkájának eredményeit élvezze.

Sándor András elvtárs felszólalását a magam részéről roppant érdekesnek tartom, talán kicsit szélsőséges, lehet, hogy én is valami középutat képviselek itt, de én Sándor elvtárs hozzászólásával szemben szükségét érzem annak, hogy újra leszögezzem és leszögezzük, hogy a szocializmus tervgazdálkodás nélkül lehetetlenség, és a tervgazdálkodás fogalma involválja a központi tudatos tervezést. Más kérdés, hogy a tervgazdálkodás formában kell-e ennek megmutatkoznia és pontosan milyen területen. Egyetértek azzal, amit Bíró Gerd elvtárs mondott, a

jugoszláv példát tanulmányozni kell, nem tudunk eleget Jugoszláviáról. Egyet-
érték azzal is, hogy nem tudunk eleget Kínáról, de hozzáteszek valamit: nem
tudunk eleget Magyarországról sem. (*Taps.*)

Elvtársak! Szó volt több ízben is a tegnapi vagy tegnapelőtti lefolytatott bíráló-
bizottsági ankétról Kornai elvtárs disszertációjával kapcsolatban. Ez meg fog
jelenni, ajánlom mindenkinek figyelmébe. Elég jól ismerem a magyar gazdasági
viszonyokat, illetve azt képzeltem magamról, és meg kell mondani, hogy Kornai
elvtárs 400 gépelt oldalas disszertációját, ha az ember kezdi olvasni, alig tudja
letenni a kezéből. Elmondja, hogy mi van Magyarországon a könnyűiparban, és
majdnemhogy azt javasolnám, nem tudom, kinek, a Magyar Tudományos Aka-
démia-nak vagy a Petőfi Körnek, hogy óriási összegű pályadíjakat tűzzön ki, hogy
ilyenfajta munkák jöjjenek létre. (*Tánczos Gábor: A Petőfi Körnek nagyon nehéz
lesz óriási összegeket kitűzni!*) Olyan munkákra gondolok, ahogy, mondjuk,
Kornai elvtárs a beruházások kérdését megvizsgálja és leírja. Megmondja, hogy
ha felül így határozzák meg, így nyomják a csengőt, akkor ez lent hogyan csenget.
Pontosan, tudományosan szétszedi, megmagyarázza, analizálja. Egy csomó dol-
got ír le, amiről az ember nem is sejtette volna, hogy így van, egy csomó dolgot
akár tankönyvekből, akár miniszteri, minisztertanácsi rendeletekből. Szerintem
igen sürgős dolog, hogy Kína és Jugoszlávia mellett Magyarországot is megis-
merjük, és valami ilyenféle munkát érdemes volna összeállítani arról, hogyan is
megy ez a magyar külkereskedelem, mennyiért adunk, mennyiért veszünk, hol,
mikor gazdaságos vagy nem. Aprólékosan szétszedi a magyar beruházások
gazdaságosságát, hogy a prémium anyagi érdekeltsége hogyan hat és hogyan nem
hat. Az ember hallomásból tudja a dolgokat, de Kornai elvtárs másodmagával
vagy egyedül hosszú hónapokig kutatott. Nem Kalkuttában vagy Mongóliában,
hanem édes hazánkban, és egészen meglepő eredményekre jutott, úgyhogy itt is
van némi kutatni- és megismernivaló.

Több elvtárs felvetette a gazdasági politika és a gazdasági vezetés közti
kapcsolatot. Egyetérték azzal, hogy itt feltétlenül kölcsönhatás van. Nem tudom,
mi volt előbb, a tyúk-e vagy a tojás, de a gazdasági vezetés jelenlegi módszerei
feltétlenül önállósultak, és visszahatottak a gazdaságpolitikára is. Mellékesen
jegyzem meg, hogy ezzel az autarchia kifejezéssel nem értek egyet. Miért van itt
autarchia, amikor a nemzeti jövedelemnek – attól függően, hogy milyen áron
számítjuk – 20-25, de lehet, hogy több mint 30 százaléka vándorol ki és sétál
vissza a határokon. Mi van ebben autarchia?

Engedjék meg, hogy megint egy kicsit szembekerüljünk egymással, de én már
lemondtam arról, hogy itt népszerű legyenek és sikereket arassak. Mocsáry elvtárs
felszólalását, amelyet a hallgatóság már unt, és Mocsáry elvtársat letapsolta a
mikrofontól, én az egyik legkitűnőbb, legjobb felszólalásnak tartom. (*Élénk taps.*)
Tényleg elgondolkoztatóak azok a rémregények, amelyeket itt a mezőgazdaság-

ról mondott. Igaz, hogy a mi 1956-os kongresszusunk³⁶ óta lényegesen javult sok minden. Lehet ezt toldozásnak-foldozásnak is nevezni, de azért valahogy helyes irányba mentek a dolgok. Például ma már nem lehet azt mondani, hogy a termelési terv kizárólag mennyiségi teljesítéséért prémiumot adnánk, nagymértékben bekapcsolódott az önköltség is. Mocsáry elvtárs mindezt nem azért mondta, mintha olvasta volna a tudományos elméleti munkákat, hanem az életből hozta ezeket a megdöbbentő adatokat.

Látjuk, hogy milyen keveset haladtunk előre, milyen égető problémák vannak. Az ember érzi, hogy ha még hagyták volna beszélni, még egy óráig mondta volna a legszörnyűbb dolgokat, hogyan pazaroljuk mi azt, amit verejtékkel és fáradsalommal állítunk elő. Ebben egy kis biztatás is van: micsoda felmérhetetlen tartalékok állnak rendelkezésre, ha mindazokat a visszásságokat, amelyek ott és mindenütt máshol vannak, felszámoljuk. Azt hiszem, igen gazdag országgá válnánk, ha nem is az egyik napról a másikra, de rövid idő alatt. Arra kérem akkor is, ha a jelenlévők nem értenek egyet, hogy Mocsáry elvtárs támaszkodva a gyorsíró elvtárs munkájára és saját feljegyzéseire, egészítse ki felszólalását, és írja le mindazt, amit mondani akart, és amire nem jutott ideje. Azt hiszem, mód lenne arra, hogy ezt a felszólalást a TTIT valamelyik folyóiratában vagy más folyóiratban publikáljuk, felhasználjuk. (*Élénk taps.*)

A Statisztikai Hivatalnak nem az a hivatása, hogy a szentendrei szekerekkel foglalkozzék. Higgyék el, két évvel ezelőtt ugyanezekkel a szavakkal hallottam mesélni, és semmi sem változott. Mégiscsak megdöbbentő Mocsáry elvtársnak az a kijelentése, hogy ha hagynák dolgozni, 20-30 vagy 30 százalékkal többet tudna kihozni. Lehet, hogy túloz, nem 30, hanem 25, akkor fel kell figyelni arra, hogy milyen komoly problémákról van itt szó.

Még egy utolsó megjegyzésem van. Nem értek egyet Szőnyi Péter elvtársnak azzal a megjegyzésével, hogy most már túlságosan piszkálják a prémiumot. Jó néhány hónappal ezelőtt olvastam a *Szabad Népb*ben, hogy már nem jó az, hogy az emberek prémiumért dolgoznak, amikor a prémium olyan irányba befolyásolja a munkát, ami a társadalom érdeke ellen van és hibáztatta ezeket a pénzsóvár embereket, munkásokat és igazgatókat, akik amikor kitűznek nekik 100–1000 vagy 5000 forint prémiumot, ha ezt és ezt elérik, akkor igyekeznek azt elérni, holott igazán tudhatnák, hogy nem jó, hanem rossz, amit akkor csinálnak. Én ezzel a fogalmazással nem értek egyet, és el tudom képzelni, hogy ha egy vállalatnak a legbecsületesebb és legpuritánabb kommunista igazgatója olyan helyzetben van, hogy neki tudomása van arról, hogy a prémium iránti törekvés rossz irányba húz, nem tud ellenállni, nem tudhat ellenállni, még akkor sem, ha

³⁶ Sic! Valószínűleg elírás, és az MDP 1954. évi kongresszusára utal.

Ő egyénileg arra nincs rászorulva vagy puritán jelleménél fogva lemond róla, mert egy közösségben él bent. Itt nem róla van szó, mert egy közösségben él bent, itt nem róla van szó. Az az elvtárs vezeti a munkásokat és vezeti a prémiumban érdekelt egész technikai, műszaki személyzetet, és nem lóghat ki a tájból, nem szállhat szembe azokkal, akik közt sokgyermekes családapák és olyan emberek vannak, akiknek a prémium minden, mert a prémium és a fizetés közti arány nálunk olyan, hogy ha valaki nem kap prémiumot, felborul az egész háztartása, otthoni kalkulációja. Lehetetlen tehát azt kívánni, hogy erőszakolja rá munkatársaira, a műszakiakra, hogy mondjanak le a prémiumról és inkább vegyék tekintetbe a népgazdaság érdekeit, annál kevésbé, mert joggal feltételezheti, hogy ha őt nagyon megjutalmazták valami feltétel teljesítéséért, akkor azok, akik ilyen rendelkezést hoznak, éppen azt a feltételt az ország és a népgazdaság érdekében rendkívül fontosnak tartják. *(Közbeszólás: Szőnyi elvtárs ugyanazt mondta, mint Péter elvtárs!)* Akkor ez félreértés. Ha ugyanazt mondja, akkor teljesen egyetérttek.

Ezzel a választ befejeztem és elnézést kérek önöktől, hogy részben az én hibámból nem úgy sikerült ez a találkozó, ahogyan mindketten szeretttük volna. *(Taps.)*

HAÁSZ ÁRPÁD: Most, amikor megköszönöm mindkét rendező szerv nevében a figyelmüket és kitartásukat, engedjék meg, hogy egészen röviden a Petőfi Kör jövő profiljáról, feladatairól szóljak, mert hiszen ez ma nagy szerepet játszott a vitában. Kétségtelen, hogy a Petőfi Kör a júliusi határozat előtt nagy, hasznos és bátor szerepet töltött be. Az is kétségtelen azonban, hogy a Petőfi Kör és rendezvényeinek feladata a jövőben más lesz, mint a múltban. Mit értek ezalatt? A múltban igen nagy feladat volt feltárni azokat a szörnyű hibákat és bűnöket, amely a Sztálin-kultusz, az egyszemélyi kultusz következtében másutt is és a mi magyar közéletünkben is kialakultak, így a közgazdasági élet területén is. A jövőben, amikor tovább kell harcolnunk azért, hogy ez soha többé meg ne ismétlődhessék, tovább kell egy lépéssel menni, és ez a feladat bizonyos tekintetben nehezebb vagy legalábbis más természetű feladat. Nekünk rendezvényeinket úgy kell előkészíteni, hogy olyan vitaanyagot bocsássunk az elvtársak rendelkezésére a közgazdaság-tudomány területén és nézetem szerint egyéb területeken is, amelyek körül élénk vitákat tudunk a jövőben kialakítani. Berkó elvtárs javaslatot tett az irányra nézve, ezzel egyetérttek és nem lesz könnyű ilyen természetű kérdésekben kész javaslatokat kidolgozni és egyszerre ellenjavaslatokat is közzétenni. Ez nem annyit jelent, hogy ne találjuk meg mi, idősebbek és önök, fiatalok a közös munkát, a magunk útját, de látni kell azt, hogy most sok tekintetben bonyolultabb feladat előtt állunk, mint a múltban, és ennek a feladatnak jelentőségét sem a mi körünkben, sem a hallgatóság körében, sőt szerencsére ma már az országban senki sem teszi vitássá, senki nem vitatja. Ezzel zárom be mai vitaesténket és még egyszer köszönöm türelmüket.